

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Komparace postojů žen a mužů k otázkám genderové rovnosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Vypracovala:

Renata Vejrostová

Brno 2012

Poděkování

Děkuji všem ženám i mužům, kteří mi byli nápomocni při vypracování mé bakalářské práce. Děkuji za každou radu nebo psychickou podporu, která mne vždy posunula o kousek blíž k cíli.

Děkuji paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc., která mi poskytla nejen metodické rady, ale měla také při spolupráci se mnou pochopení a trpělivost.

Děkuji mé mamince, manželovi a dětem, že se mnou vydrželi až do konce studia a neztratili víru v mé schopnosti.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Komparace postojů žen a mužů k problematice genderové rovnosti“ zpracovala samostatně a použila jsem jen literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 30. dubna 2012

Renata Vejrostová

Obsah

Úvod	2
1 Gender a základní pojmy	5
1.1 Gender a pohlaví	5
1.2 Genderové role a stereotypy	10
1.3 Genderová rovnost, diskriminace, rovné příležitosti	17
1.4 Dílčí závěr	21
2 Historický vhled	22
2.1 Emancipace a feminismus	23
2.2 Vývoj feminismu ve světě.....	24
2.3 Vývoj feminismu v ČR.....	27
2.4 Dílčí závěr	29
3 Gender a rodinná a školní výchova	30
3.1 Rodinné prostředí	30
3.2 Školní prostředí.....	35
3.3 Dílčí závěr	40
4 Empirická část	41
4.1 Cíl výzkumu	41
4.2 Metodika výzkumu.....	41
4.3 Vyhodnocení výzkumu	42
4.4 Dílčí závěr	58
Závěr	60
Resumé	62
Resume	63
Anotace	64
Klíčová slova	64
Annotation	64
Key words	64
Literatura a prameny	65
Seznam grafů, seznam tabulek	68
A Důležité mezníky historie feminismu a emancipačních hnutí	1
B Dotazník	2

Úvod

Hlavním tématem mé bakalářské práce je komparace postojů žen a mužů k otázkám genderové rovnosti.

Kolikrát už jsme v běžném životě slyšeli větu: „No jo, ženská.“ Anebo naopak: „Co chceš, vždyť je to chlap.“ Předpoklad, podle kterého jsou muži a ženy v principu odlišní (odlišné), stojí v základu našeho vidění každodenního světa a není zvykem se nad ním pozastavovat. Není ovšem záležitostí pouze tohoto každodenního světa - v subtilnější podobě se stává základem argumentů ospravedlňujících a racionalizujících diskriminaci jednoho pohlaví vůči druhému, žen i mužů. Řekneme-li například, že je přirozené, že ženy nevstupují do vysoké politiky, prostě protože je to nezajímá a nebaví, a že tedy nemá smysl je v tom povzbuzovat nějakými institucionálními prostředky, odsuzujeme jednu polovinu lidské populace k tomu, aby o ní nadále rozhodovala polovina druhá. Řekneme-li, že je přirozené, že ženy pečují o děti a domácnost a muži živí rodinu, jelikož tak každý dělá to, k čemu má od přírody větší vlohy, odsuzujeme ženy k nižším výdělkům za stejnou práci a k diskriminaci v zaměstnání a muže k citové distanci od svých dětí. Jsme ale skutečně tolik jiní, jak se nám na první pohled zdá? A pokud ano, je tato rozdílnost skutečně „přirozená, daná přírodou, nebo spíše vybudovaná mnohatisíciletou existencí společnosti“?¹

Kultura a společnost působí rozdílně na muže a ženy, což vede k sociálně konstruovaným rozdílům v jejich chování, očekávání či postojích. Tyto rozdíly na jedné straně nejsou univerzální, v různých společnostech a v různých dobách se významně liší, na straně druhé jsou tyto genderové stereotypy natolik vžité, že změny probíhají jen velmi zvolna.

Problematika genderu se týká i společenského a veřejného života. Stále více žen se zajímá o politiku a mají potřebu se aktivně podílet na všech aspektech fungování a chodu státu. Rovněž díky dnešním možnostem vzdělávání roste počet žen, které se stávají profesionály v různých oborech podnikání a poměrně velkou část svého aktivního života věnují budování profesní kariéry. Častou otázkou je rozdělení mužských a ženských prací, a to nejen v domácnosti. V dnešní moderní době již není tak neobvyklé, že muž zůstává s dítětem na rodičovské dovolené a ženy se vrací velmi brzy po porodu zpět ke své práci.

¹ <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=226&lst=120>

Gender a jeho definice, pojem „muž“ a „žena“ a to, co si pod nimi lidé představují, jsou tedy vždy závislé na společenském kontextu, ve kterém jsou prezentovány, na způsobu, jakým jsou prezentovány, a také na tom, kým jsou prezentovány.

Budu zkoumat, zda jednotliví respondenti byli už jako děti vychováni svými rodiči k genderově „správné“ identitě a k tradičním genderovým rolím, zda v dospělosti přejímají tradiční model rodiny: žena-matka se stará o domácnost a pečuje o děti, muž – otec zajišťuje rodinu finančně a poskytuje ochranu zvenčí. Zda tento model dále předávají další generaci nebo se spíše snaží o modernější výchovu s ohledem na uplatnění principů rovných šancí.

Zajímá mně, jestli existuje hlubší povědomí mezi muži a ženami o problematice emancipace, feminismu, diskriminaci z důvodu pohlaví a o možnostech a principech rovných příležitostí. Vnímají vůbec muži a ženy oblast genderové rovnosti jako problematickou?

Při svém výzkumu se chci zaměřit i na to zda se postoje žen a mužů k otázkám genderové rovnosti liší nejen v závislosti na pohlaví ale i generačně, proto se při výběru respondentů zaměřím na tři věkové kategorie: mladí muži a ženy po skončení nebo v průběhu přípravy na profesní život, následně na kategorii mužů a žen v produktivním věku s vlastní rodinou a poslední skupinou dotazovaných budou senioři, kteří již produktivní fázi svého života ukončili a jsou v důchodu.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila do čtyř základních kapitol. V první z nich se zaměřím na objasnění teoretické části genderové problematiky. Vysvětlím pojmy gender a pohlaví, genderové role a stereotypy, genderová rovnost a diskriminace. Naznačím, jak probíhá genderová socializace, jakým způsobem vzniká genderová identita jedince.

Ve druhé kapitole vidím možnost krátkého stručného diskursu do historie genderu a vzniku a vývoje emancipačních a feministických hnutí, a to jak ve světě, tak u nás.

Třetí kapitolu rozdělím na dvě části, a to na část pojednávající o rodině, výchově dětí v rodině, postavení ženy a muže v rodině a o dnes tak častém tématu sladění rodinného a profesního života ženy a muže. Ve druhé části se pak zaměřím na školní prostředí, na to jak a zda výuka ve školách ovlivňuje genderově žáky a zda jsou uplatňovány principy rovného zacházení a rovných šancí.

Ve čtvrté a poslední části práce vzniká prostor pro samotný výzkum postojů žen a mužů. Stanovím si metodu sběru dat – kvantitativní výzkum. A jako výzkumný nástroj mi poslouží dotazník s polozavřenými otázkami. Stanovím si cíle výzkumu – hlavní výzkumné otázky, které pak závěrem budu vyhodnocovat na základě odpovědí získaných od jednotlivých respondentů.

1 Gender a základní pojmy

V úvodu své práce bych nejprve vysvětlila některé ze základních pojmů, týkajících se dané problematiky. V první řadě je to především význam samotného slova „GENDER“. Následují takové pojmy jako genderové role, genderové stereotypy, socializace, genderová rovnost, diskriminace.

1.1 Gender a pohlaví

Pojem GENDER se začal užívat ve společenských vědách ve 2. polovině 20. století a označuje kulturně vytvořené rozdíly mezi muži a ženami.

Původ slova „gender“ pochází z latinského „genus, genesis“ a znamená v překladu „rod“. V angličtině vyjadřovalo toto slovo také „rod“, včetně toho gramatického. Nejčastěji se užívá jako protějšek k odlišení biologického označení pohlaví, tedy „SEX“. Méně často lze také pojem „gender“ použít i k označení vnitřní identity jedince oproti jeho anatomickému pohlaví – jeho „identity pohlaví“.¹

Prvotní determinací toho zda se člověk narodí jako muž nebo žena je jeho chromozomální pohlaví a vliv hormonů již v prenatálním období. Proces pohlavní diferenciacce je ovlivněn kombinací tzv. páru pohlavních chromozomů přítomných v oplodněném vajíčku. Pohlavní chromozomy geneticky normálního muže se skládají z jednoho chromozomu X a jednoho chromozomu Y, zatímco geneticky normální žena má dva chromozomy typu X. Vzhledem k tomu, že matka vždy předává chromozom X, záleží na otcově genetické výbavě, aby určila pohlaví dítěte.²

V období kolem šestého sedmého týdne prenatálního vývoje (zde se Renzetti a Oakleyová poněkud rozcházejí, ale rozdíl je dle mého mínění nepatrný) dochází v těle plodu k vývoji tzv. gonád, které se následně přetransformují do podoby mužských nebo ženských pohlavních žláz, které začínají produkovat pohlavní hormony. U žen jsou to estrogen a progesteron a u mužů převládá testosteron a tzv. skupina hormonů označovaná jako androgeny.

Základní funkcí pohlavních hormonů je u mužů i u žen zajistit, aby se tělo vyvinulo v souladu s chromozomálně určeným pohlavím a stalo se tak schopné reprodukce.

¹ Hartl, Pavel a Hartlová, Helena. Psychologický slovník. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X., s.176
² Renzetti, Claire M. a Curran, Daniel J. Ženy, muži a společnost. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

Toto období, kdy se embrya diferencují a vzniká specificky mužská a ženská anatomická forma, je kritické. Dojde-li právě v tomto kritickém období k nějaké poruše, vyvine se neúplný chlapec nebo neúplná dívka.¹

Jak uvádí Renzetti je vztah chromozomů a hormonů k genderu poměrně složitý a nelze jednoznačně říci, že pohlaví a gender jsou dichotomické.

Když mluvíme o pohlaví, můžeme odkazovat k chromozomálnímu pohlaví, hormonálnímu pohlaví, gonádovému pohlaví nebo pohlaví genitálnímu. Výzkumy ukazují, jak často zde může docházet k inkonsistencím.

Podobně gender – tedy to, co obvykle nazýváme maskulinitou a feminitou – zahrnuje široké spektrum postojů, chování a společenských očekávání, které v průběhu života získáme prostřednictvím interakce s druhými lidmi a na základě zkušeností získaných v jiném prostředí.²

Genderová socializace

Genderové rozdíly vznikají v průběhu socializace jedince.

Socializace je celoživotním procesem utváření člověka ve společenskou bytost. Tento proces probíhá ve vzájemné interakci jedince a společnosti. Socializační proces je zaměřen na rozvoj takových vlastností a kompetencí, které daná společnost považuje za žádoucí. Jeho cílem je integrace jedince do společnosti a přizpůsobení jejím požadavkům. Socializace se uskutečňuje prostřednictvím sociálního učení. Nejvýznamnějším socializačním prostředím je rodina, v dětství má značný vliv i škola a vrstevnická skupina.³

Člověk přichází na svět jako biologická jednotka – INDIVIDUUM – vybavená nepodmíněnými reflexy a instinkty. K přežití ve složitých podmínkách mu tato vrozená výbava nestačí a je tedy nezbytné, aby byl vybaven schopností získávat a uchovávat zkušenost, tj. schopností vštípit si ji (zapamatovat si) a uchovávat.⁴

V tomto kontextu je nezbytné zabývat se pojmy jako učení, sociální učení, genderové učení, sociální vnímání, sociální poznávání, sociální interakce, sociální společnost a její vývoj a typy.

1 Oakley, Ann. Pohlaví, gender a společnost. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6., s.23

2 Renzetti, Claire M. a Curran, Daniel J. Ženy, muži a společnost. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

3 Vágnerová, Marie. Základy psychologie. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3., s.283

4 Vízdal, František. Základy psychologie. V Brně: Institut mezioborových studií Brno, 2008. 186 s., s. 133

Učení je aktivní a tvořivý psychický proces, při kterém jedinec získává:

- **vědomosti** – uspořádaný systém osvojených a subjektivně zpracovaných poznatků vztahující se vždy k určité oblasti,
- **dovednosti** – zautomatizované úkony zabezpečující úsporné, rychlé a úspěšné provádění konkrétní činnosti,
- **návyky** – opakováním získaná tendence k vykonávání nějaké činnosti v určité situaci nebo vyvolané určitým podnětem, tak aby se člověk na tuto činnost nemusel plně soustředit,
- **způsoby chování** – osvojení si pravidel v rozličných situacích, které jsou determinovány kulturou společnosti, v níž jedinec žije,
- **vlastnosti osobnosti** – systém relativně stálých a trvalých, nikoliv však neměnných dispozic, projevujících se v jedincově chování a podle kterého lze usuzovat na jeho konkrétní vlastnosti, je ovlivněn výchovou a sebevýchovou.

Sociální učení probíhá na podkladu sociální interakce a odehrává se v určitém kontextu, který zahrnuje jak aktuální situaci, tak zkušenost jedince, jež je nějakým způsobem strukturována (tvoří ji zafixované názory, postoje, normy a role). Interakce mezi lidmi může mít verbální i neverbální charakter a jejím výsledkem je veškerá sociální zkušenost.

K základním druhům sociálního učení patří sociální posilování, tedy modifikování chování jedince prostřednictvím odměn a trestů, dále pak nápodoba (imitace) a ztotožnění (identifikace).

Podmínkou sociálního učení je sociální vliv, který vzniká v důsledku sociální závislosti. Jakmile jsou osoby na sobě závislé a reagují na sebe, mohou se odměňovat a trestat, poskytovat si vzájemně uspokojení, ale také nepříjemné zážitky. Sociální sankcionování, udělování sociálních odměn a trestů na základě sociální moci, závislosti, je základem sociálního učení, a tedy celého socializačního procesu.¹

¹ Reichel, Jiří. Kapitoly systematické sociologie. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. Andragogika. ISBN 80-86432-80-7, s.185

Genderovou socializací, tedy tím, jakým způsobem získává jedinec svoji genderovou identitu a následně se projevuje i jeho genderový způsob chování se zabývají autoři různých teorií. Zde bych uvedla alespoň některé nejznámější.

Teorie identifikace

Teorie identifikace je nejznámější psychoanalytickou teorií, jejímž autorem je Sigmund Freud (1856 – 1939). Genderová socializace probíhá dle Freuda v průběhu 3. stadia vývoje dítěte, tzv. falického období, kdy si dítě začíná plně uvědomovat vlastní genitálie a nevědomky se začíná identifikovat podle vzoru chování rodiče stejného pohlaví. Freud uvádí, že tato identifikace je motivována tzv. „kastroční úzkostí“ u chlapců a tzv. „závislostí penisu“ u dívek (podrobněji Renzetti, str. 94 – 95). Později byla tato teorie podrobena kritice a Freudovi následovníci navrhli podstatné revize nebo reinterpretační původního výkladu, a to převážně pro jeho názor, že vzorce genderového chování získané v dětství jsou neměnné a trvalé a pro jeho značnou tendenci k genderové nerovnosti, kdy jednoznačně přisuzuje ženě nižší status než muži.

Teorie sociálního učení

Tato teorie je poněkud jednoduššího a průhlednějšího charakteru, protože se převážně zaměřuje na to, co lze empiricky pozorovat (události a jejich následky). Její podstata pramení z psychologického směru pojmenovaného behaviorismus (zkoumá chování člověka), uplatňuje se zde princip posilování a nápodoby. Je tedy zřejmé, že děti se učí genderu, když se chovají „genderově správně“. K takovému chování jsou motivovány systémem odměn a trestů.

Kognitivně vývojové teorie

Tyto teorie se zakládají na porozumění vlastním prožitkům a pozorováním, značí snahu nalézt řád v sociálním světě a nalézt tak svoji genderovou identitu. Porozumění se vytváří na základě tzv. schémat, která jsou zřejmá svými definovanými kategoriemi. U schématu pohlaví se to týká jasně viditelných znaků navzájem odlišujících muže a ženy, tedy účes, oděv, vykonávaná práce, apod.. Významnou se z této skupiny teorií stala teorie nazvaná „Optická skla kultury“ (Sandra Bem) – kdy se autorka přiklání k tomu, že osvojování genderu probíhá v rámci tzv. procesu *enkulturace* (socializace jako celku), kdy se dítě učí kulturou dané společnosti vymezenému způsobu konstruování reality, aniž by si bylo vědomo existence alternativ.

Již od prvních okamžiků života dítěte probíhá tedy proces genderové socializace. Už v porodnici je např. jméno dítěte s jeho údaji o váze a výšce napsáno na cedulku příslušné barvy, která je v dané společnosti dle genderu používána pro chlapce (modrá) a pro dívky (růžová). Protože mezi novorozenci a malými dětmi lze sledovat jen velmi málo fyziologických odlišností, používají rodiče ke zdůraznění pohlaví dítěte především pečlivý výběr oblečení. Předvedou tak tomu, že ostatní lidé nepoznají pohlaví jejich potomka. Chlapci jsou běžně oblékáni do kalhot a kombinéz modré, zelené nebo tmavší barvy s obrázky autíček, zvířátek a filmových hrdinů. Děvčátka pak nosí šatečky a sukýnky červené, růžové a obecně ve světlejších barvách s kanýrky a zdobených obrázky kytiček a srdíček. Když se podíváme na dětské oblečení s obrázky zvířátek, tak si jistě podvědomě vybavíme, že triko s pejskem nebo medvídkem je pro chlapečka, protože značí sílu, odvahu, rychlost a naopak triko s obrázkem kočky nebo motýlka bude nepochybně určeno holčičce a vyjadřuje roztomilost, krásu, křehkost, citlivost.

Genderové chování rodičů vůči dítěti se však neomezuje jen na oděv, ale prostupuje vším, co se dítěte týká – výběr hraček, vybavení dětských pokojů, dětských knížek, televizních pořadů, pohybových her i volnočasových aktivit. V neposlední řadě je genderové chování zcela zřetelné i v samotné komunikaci a interakci s dítětem. Rodiče přesto, že na přímý dotaz zda se jinak chovají k chlapci a jinak k dívce, sice odpoví ne, ale realita je poněkud jiná. V rámci očekávání budoucího chování a jednání jsou rodiče na syny přísnější a jakoby tvrdší: „Nebreč, vždyť jseš přece chlap!“, k dcerám převažuje citlivější a jemnější způsob komunikace. To vede k tomu, že v pozdějším věku bývají chlapci asertivnější, odvážnější a agresivnější a dívky více mluví a nemají problém s vyjadřováním myšlenek, přání a emocí.

V průběhu procesu socializace dítěte však nedochází jen k interakci rodič - dítě, ale i k interakcím mezi dítětem a jeho vrstevníky, kde si dítě nejen upevňuje svoji genderovou identitu, ale především si ověří a potvrdí informace získané ze světa dospělých. Už v období rané socializace, tedy zhruba kolem 2-3 roku věku, dávají děti přednost hře s vrstevníky stejného pohlaví a dokážou velmi dobře rozpoznat genderově přiměřené chování u ostatních dětí i dospělých. V souvislosti s tím, ale umí i velmi ostře odmítnout genderově nepřiměřené chování svých vrstevníků.

1.2 Genderové role a stereotypy

Od narození jsou chlapec nebo dívka vychováni k příslušným genderovým rolím, tak jak je obvyklé pro tu kterou konkrétní společnost a na základě jejích genderových stereotypů. Již v raném věku dítěte se rodiče snaží výchovou usměrnit nejen jeho biologický a psychický vývoj, ale i ten genderový.

Genderové role a stereotypy je vhodné nejprve uvést do kontextu s dalšími pojmy, které se jich naprosto bezprostředně dotýkají. Jsou to především společnost, sociální skupiny, sociální normy a hodnotový systém, postoje, sociální status, sociální kontrola. Z těchto širších dějů se pak odvíjí i vznik a tvorba osobního genderu každého jednotlivce, jeho přijatá genderová role a jeho akceptace, či odmítání genderových stereotypů.

Společnost

Obecná definice společnosti zní zhruba takto:

1. skupina jednotlivců, kteří patří ke stejnému druhu a jsou organizováni kooperativním způsobem; základním hlediskem je existence vzájemné komunikace, kooperativní podstaty, která sahá za pouhou sexuální aktivitu.
2. souhrn jedinců spojených historií, vztahy příbuzenskými, ekonomickými, sdílením společných norem, hodnot a rolí, kulturních institucí, nejčastěji žijících v jedné územní lokalitě; soubor jedinců s určitými sociálními vztahy, předáváním informací a s prvky společného chování.¹

Z výše uvedeného zcela logicky vyplývá, že člověk obecně je tvor společenský a sociální s potřebou se sdružovat do sociálních skupin menšího i většího rozsahu na základě sociálních vazeb a vzájemné komunikace. Z této komunikace a sociální interakce se pak ustanovují tzv. kulturní vzorce, tedy pravidla společného soužití, normy, hodnoty, vzorce chování, kontrolní a sankční systémy.

Jak uvádí Vágnerová sociální prostředí je jedním z nejdůležitějších faktorů podmiňujících rozvoj lidské osobnosti. Každý jedinec potřebuje být součástí takového společenství, je na ně ve značné míře odkázán při uspokojování většiny svých potřeb, dokonce i těch základních biologických. Společnost jedinci sice mnohé poskytuje, ale na druhé straně má na ty, kteří k ní patří, určité požadavky. V lidské společnosti získává každý jedinec mnoho různých zkušeností, které jeho osobnost rozvíjejí, a nelze je získat jiným způsobem.²

¹ Hartl, Pavel a Hartlová, Helena. Psychologický slovník. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X., s. 556-557

² Vágnerová, Marie. Základy psychologie. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3., s. 273

Sociální skupina

Sociální skupina je základní společenskou jednotkou, organizovaným systémem, v němž jsou vztahy mezi členy strukturovány podle určitých pravidel.¹

K ostatním skupinám jsou vztahy vymezeny obdobným způsobem a nejedná se tedy o náhodná seskupení osob, která sice mohou mít například stejný cíl, ale nejsou mezi sebou v žádném vztahu.

Reichl zmiňuje jako nejvhodnější Petruskovu syntézu (1992, s. 58-61)², která vymezuje sociální skupinu následujícím desaterem nejpodstatnějších, nejčastějších a nejdůvodnějších znaků:

Interakce – vzájemný kontakt a působení členů skupiny

Komunikace – opakovaná komunikační spojení a sítě

Společné aktivity – mohou být právě příčinou vzniku soc. skupiny

Sociální vztahy – členové skupiny se navzájem poznávají, kooperují, pomáhají si

Společný cíl – je důvodem spol. aktivit, souvisí s ním i hodnoty a normy skupiny

Vnitřní struktura – skupina se diferencuje v horizontální (pracovní) a ve vertikální (mocenské) rovině

Hodnoty a normy – regulují chování jednotlivých členů

Kontrola a sankce – posiluje dodržování norem skupiny

Vědomí příslušnosti – vyvolává u členů pocit sounáležitosti se skupinou – „MY“

Vědomí odlišnosti – je logickým komplementem předchozího „MY“ ⇒ „ONI“

Sociální skupiny lze třídit dle různých hledisek. Nejzákladnějším kriteriem je velikost skupiny, ty lze pak dělit na malé (všichni členové se navzájem dobře znají), střední (zhruba tak kolem 50 osob) a velké (např. obyvatelé města, příslušníci politické strany).

¹ Vágnerová, Marie. Základy psychologie. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3., s. 308

² Reichel, Jiří. Kapitoly systematické sociologie. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. Andragogika. ISBN 80-86432-80-7, s. 125 - 127

Dalším třídícím kritériem je způsob vzniku sociální skupiny, a ten může být formální (určitý cíl, přísná struktura, hierarchické – např. instituce) nebo neformální (vznikají spontánně na základě např. sympatie a emocionálních vazeb).

Skupiny lze členit i na základě příslušnosti jedince k sociální skupině na skupiny tzv. členské (jedinec JE jejím členem) a na skupiny tzv. referenční (jedinec CHCE BÝT jejím členem).

Významným je i členění sociálních skupin na primární a sekundární. Primární skupiny se vyznačují vysokou mírou emocionálních vztahů a intimity a uspokojují základní i citové potřeby člověka, nejdůležitější primární skupinou pro téměř každého člověka je jeho rodina. Sekundární skupiny slouží především k uspokojení jiných potřeb jako je např. seberealizace, komunikace, potřeba výkonu. Bývají to skupiny kamarádů, profesní skupiny, zájmové skupiny, občanská sdružení.

Normy, hodnoty, kontrola, postoje

Příslušnost k sociální skupině, jak vyplývá z předchozího, je pro každého jedince velmi důležitá a to především proto, že člověk jako takový je tvor společenský a sociální vyloučení, tzv. exkluze, je pro něho značnou psychickou zátěží.

Vzhledem k tomu, že každá taková skupina, ať už formální nebo neformální, má svou strukturu, hierarchii a organizaci, je logické, že vzhledem k jejím cílům bude mít i určité požadavky na své jednotlivé členy, a to v podobě norem, hodnot, kontroly a v neposlední řadě má vliv i na tvorbu postojů jednotlivce, jeho statusu a roli ve skupině.

Skupinové normy vychází především z cílů a zaměření skupiny a určují v podstatě pravidla chování závazné pro všechny členy dané sociální skupiny a jsou pro ně více či méně závazné. Umožňují, aby bylo dosahováno výše zmíněných společných cílů, vnáší řád do mezilidských vztahů uvnitř skupiny a zabraňují rozpadu skupiny.

Hodnoty a hodnotový systém, potom dává rámec společenským normám. Hodnoty pak označují názory členů skupiny na to, co je a není dobré, co je a není žádoucí. Tyto hodnoty uznává a přijímá za své většina členů sociální skupiny. Hodnoty jako takové mohou nabývat různých podob. Mohou být materiální i nemateriální i zcela abstraktní, mohou být kladné i záporné a samozřejmě také velmi významné i málo významné.

Nebytnou podmínkou fungování sociálních skupin a sociálního života vůbec je mechanismus sociální kontroly. V zásadě jde o konfrontaci reálného chování jedince nebo skupiny se sdílenými hodnotami a normami.¹ Sociální kontrola nutí člověka rozvíjet svoji vnitřní schopnost sebekontroly – schopnost regulovat svoje chování na základě interiorizovaných hodnot a norem. Způsob provádění sociální kontroly je pak těsně spjatý s formálností skupiny a je založen u skupin neformálních na společném konsensu mezi jejími členy, u skupin formálních je sociální kontrola institucionalizovaná. Zvláštním druhem sociální kontroly jsou pak sebekontrolní mechanismy např. u profesních či pracovních organizací ve formě tzv. kodexů, které mohou přesahovat i do sféry mimopracovní, soukromé.

Kontrola by však byla naprosto neúčinná, pokud by neobsahovala i systém sankcí. Jsou nástrojem sociálního zpevnování, tedy posilování platnosti sociálních norem. Sankce mohou mít podobu trestů za porušení norem – negativní sankce a naopak se mohou užít i pozitivně jako odměna za jejich dodržení. Pro konkrétní podobu sankcí je rozhodující, zda jsou nástrojem formálního (důtka, pokuta, odnětí svobody x finanční odměna, udělení titulu, státní vyznamenání) nebo neformálního prostředí (nesouhlas, výsměch izolace x vyjádření díky, oběť, oslava).

V rámci procesu socializace se člověk naučí dodržovat normy, respektovat sankce, vytvoří si hodnotový systém a v neposlední řadě zaujme k různým věcem, stavům a situacím konkrétní postoje, což je vlastně získaná predispozice mít vztah k nějakému objektu. Postoje se vždy týkají vztahů k něčemu nebo k někomu, vyjadřují kvalitu tohoto vztahu (pozitivní, negativní,...) a mají různou intenzitu (vlažný, neutrální, silný,...). Postoje nepochybně usnadňují jedinci orientaci v sociálním světě a jsou predispozicí jeho způsobu chování. Postoje mohou být buď přejaté od jiných lidí, nebo si je vytváříme na základě osobní zkušenosti, prožitku, emoce. Postoje bývají v člověku hluboce zakořeněné, vyznačují se rezistencí ke změně, někdy až rigiditou, ale za určitých okolností změna v postoji nastat může.

¹ Reichel, Jiří. Kapitoly systematické sociologie. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. Andragogika. ISBN 80-86432-80-7, s. 165

Role a stereotypy

Stěžejními pojmy této části práce jsou ROLE a STEREOTYPY, potažmo pak genderové role a genderové stereotypy.

Role jsou ve své podstatě velmi složité vzorce chování, které jsou vázané na sociální status jedince ve skupině, tedy s jeho sociální pozicí a jsou vždy spojené s určitými očekáváními. Člověk pak tato očekávání buď naplní, nebo nenaplní podle toho, zda chce být společností pozitivně akceptován. Jak již bylo zmíněno žádoucí chování je odměňováno a nežádoucí sankcionováno a je tedy výhodnější chovat se v souladu s příslušnými rolemi. S rolemi jsou spojeny nejen povinnosti, ale také různá privilegia. Role, které člověk za svůj život získá, formují jeho osobnost a hodnotovou hierarchii, rozvíjí některé jeho vlastnosti a kompetence, jiné naopak potlačují.

Role mohou být tzv. obligatorní – jsou člověku dány již jeho existencí (dítě, dospělý, muž, žena, zdravý, nemocný, školák, pracující, ...) anebo alternativní, volitelné – člověk si je vybírá sám na základě vlastního rozhodnutí (svobodný, ženatý, učitel, prodavačka, rodič, bezdětný, ...). Pokud je kterákoliv z těchto rolí pro konkrétního jedince vyhovující (konvergentní), ten se s rolí identifikuje, případně ji může individuálně modifikovat. Pokud je však role pro člověka z nějakého důvodu nevyhovující (divergentní) může roli buď přijmout, nebo odmítnout, většinou se od ní ale vnitřně distancuje, nesrůstá s ní.

V souvislosti se vzorci chování určenými pro jednotlivé sociální role se mohou vyskytnout a často se vyskytují i předsudky a stereotypy, které jakýmsi způsobem zjednodušují jedinci pohled na svět a jeho porozumění složitým sociálním vztahům a prostředí.

Stereotyp představuje v sociologii a sociální psychologii typický, stále opakovaný a zjednodušený soubor většinou negativních představ o členech společenských skupin, vrstev, etnik atp. Je základem rasových a společenských předsudků – a priori negativních postojů, názorů a hodnocení. Například stereotyp Němce, Žida, Roma, tchyně atp. Společenské stereotypy zjednodušují orientaci a rozhodování a podporují primitivní rozlišení na sféru „my“ a „oni“. Předsudky a stereotypy jsou velmi odolné v čase a člověk je přebírá v dětství a v mládí od své rodiny a nejbližšího sociálního okolí, především se pak týkají takových skupin, s nimiž nemá vlastní zkušenost.

Stejným způsobem jako u sociálních rolí a stereotypů dochází k vývoji a tvorbě genderových rolí a stereotypů, potažmo maskulinity a feminity chování, postojů a rolí, které jsou determinovány kulturou společnosti.

Každá společnost, každá doba si vytváří vlastní obraz ženství a mužství – souhrn očekávání, předsudků a společenských norem. Ženskou a mužskou roli tudíž vlastně diktuje společnost. Pak přestávají hrát roli biologické faktory a mnohem více se uplatňuje sociální pohlaví – *gender*. Každé pohlaví ví, co se od něj „tradičně“ očekává, a reaguje na požadavky tím, že je buď přijímá, nebo odmítá – pak riskuje podezření ze zženštilosti (jde-li o muže) nebo ztráty ženství (jde-li o ženu).¹

Už v novorozeneckém období se matky chovají jinak k chlapcům a jinak k dívkám.²

Genderové role - soubor pravidel (většinou nepsaných a neformálních, určených danou společností), který definuje, jaké chování, myšlení, citění, oblečení či forma partnerských vztahů je vhodná, případně nevhodná pro příslušníky jednoho nebo druhého pohlaví. Péče o děti je všeobecně považována za femininní genderovou roli, přičemž finanční a materiální zabezpečování rodiny je obecně klasifikováno jako maskulinní genderová role. Genderové role jsou přijímány a reprodukovány prostřednictvím socializace.³

Genderové role a genderovou identitu si dítě neosvojuje mechanicky od rodiče, ale tím, že se s ním různými způsoby identifikuje. V zásadě se dítě chce rodiči podobat a to je motivuje, aby se chovalo stejně jako on. Dítě se zařazuje do stejné skupiny ke stejnému genderu jako rodič, a tím iniciuje určité mechanismy chování, zprvu nevědomě a později vědomě. Jak „imitace“, tak „identifikace“ označují tendenci jedince reprodukovat aktivity, postoje a emocionální reakce, které vykazuje skutečný nebo symbolický model. Rodiče jsou nejen jednotlivci, nýbrž i členy obecných skupin. Některé děti se proto neidentifikují s rodičem osobně, ale spíše s jeho rolí – tj. vnímají rodiče jako člena určité skupiny co do věku, pohlaví či postavení. To slouží jako vysvětlení skutečnosti, že ačkoli se chování rodičů k dětem značně různí, mezi malými dětmi je pozoruhodný konsenzus v pojetí genderových rolí.⁴

1 Valdřová, Jana et al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2., s. 10

2 Oakley, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6., s.131

3 <http://gender.webnode.cz/products/genderove-role/>

4 Oakley, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6., s. 135

Citlivost ke kulturním stereotypům se ještě zvyšuje v pozdějším dětském věku a zvláště výrazně v období dospívání, které je pro vývoj a potvrzení genderových rolí kritické. Dospívání je obdobím přechodu od učení genderovým rolím dospělých k jejich uskutečňování. Jak dospívající vstupuje do světa dospělých, zjišťuje, že role, jejichž plnění se od něho očekává, jsou diferencovány podle pohlaví. Tak se děti postupně stávají dospělými, kteří jsou si nejen vědomi své genderové role, ale za léta učení tuto roli přijali jako součást své osobnosti.¹

Jestliže jsou genderové role dětí tak úzce svázány s variabilitou sociálních stereotypů a rodičovských modelů, znamená to, že jsou do velké míry produktem kultury – „gender“ je skutečně něco zcela odlišného od „pohlaví“. Pokud má gender nějaký biologický zdroj, je tento zdroj v kultuře neviditelný.²

Genderové stereotypy - zjednodušující, omezené a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů. O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumilovnost a poddajnost. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci jedinců, kteří svým chováním vybočují z daného stereotypu.³

Tyto stereotypy známe všichni, protože jsou jakýmsi světonázorem, se kterým se setkáváme na každém kroku – v reklamách, v pohádkách, ve škole, v názorech ostatních lidí, v našem jazyce i v zákonech... Rozdíl mezi lidmi tkví v tom, zda tyto názory bezvýhradně přijímají, nebo si uvědomují, že se těmto stereotypům není nutné podřizovat. Rozlišování se odehrává nejen ve vzájemné komunikaci mezi lidmi, ale i v přístupu společnosti, v níž žijí. Každá společnost svým členům předepisuje určité způsoby chování a vzorce vzájemného působení v závislosti na pohlaví. Tyto předpisy jsou zakotveny ve společenských institucích, jako jsou hospodářství, politický systém, náboženství, rodinné uspořádání aj. Zamýšlet se nad stereotypními názory na ženy a muže je důležité proto, abychom mohli žít spokojeně a nestresováni představou, že správná žena či správný muž se chová tak a tak, a my se musíme přizpůsobit. Jeto také nutná podmínka k tomu, aby naše společnost nebyla k mužům či ženám diskriminační. Naše představy o tom, jaké jsou ženy a jací jsou muži, nám někdy brání v tom, abychom si všimli jednoho důležitého faktu. Jde o to, že muži mají mnoho „ženských“ vlastností a ženy se zase mnohdy chovají „mužsky“. Uvozovky jsou zde zcela na místě, neboť v různých kulturách se proměňuje podoba toho, co je považováno za ženské a co za mužské. Genderově stereotypní uvažování, tedy takové uvažování, které předpokládá, že ženy se chovají a myslí odlišným způsobem než muži, nám klade klapky na oči.

1 Oakley, Ann. Pohlaví, gender a společnost. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6., s. 140

2 Oakley, Ann. Pohlaví, gender a společnost. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6., s. 141

3 <http://gender.webnode.cz/products/genderove-stereotypy/>

Lidé, kteří vidí svět ostře rozdělený na muže a ženy, pak lehce přehlédnou situace, které nezapadají do jejich zažitého schématu.¹

1.3 Genderová rovnost, diskriminace, rovné příležitosti

Genderová rovnost

Hovoří-li se o genderové rovnosti, myslí se tím, že všechny lidské bytosti by měly mít svobodu rozvíjet své osobní schopnosti a činit vlastní rozhodnutí bez omezení, která představují striktní genderové role; že rozdílným chováním, aspiracím a potřebám žen a mužů je přisuzována stejná hodnota a že jsou považovány za stejně přijatelné. Formální (de jure) rovnost je pouze prvním krokem ke skutečné (de facto) rovnosti. Nerovné zacházení a systémy pobídek (pozitivní akce) mohou být nezbytné jako kompenzace za minulou a současnou diskriminaci.²

Toto je definice používaná Radou Evropy:

„Genderová rovnost znamená stejnou viditelnost, stejné postavení a stejnou účast obou pohlaví ve všech sférách veřejného a soukromého života. Genderová rovnost je opakem genderové nerovnosti, nikoliv genderových rozdílů, a jejím cílem je prosazovat plnohodnotnou účast žen a mužů ve společnosti.“³

Rovnost mezi ženami a muži - koncept, který říká, že všichni lidé mají svobodu rozvíjet svoje osobní schopnosti a činit tak bez omezení, která určují přísné genderové role, a že rozdílné chování, aspirace a potřeby žen a mužů budou považovány za rovné a budou stejně hodnoceny a podporovány.⁴

Diskriminace

Určení, co je a co není diskriminací, obvykle navazuje na naše „předvídání“ a na existující hodnotové žebříčky. Hovoříme-li o diskriminaci, nerozumíme tím jakékoliv rozlišování, ale rozlišování nějakým způsobem negativní, rozlišování zatěžující určitou skupinu osob, ať již s ohledem na zakázané kritérium nebo s ohledem na způsob, jakým je tohoto rozlišení dosahováno nebo jak je v praxi realizováno (zakázaný účel, svévolnost, atp.).⁵

1 Valdová, Jana et al. ABC feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2., s. 20 - 26

2 Asklof, Cecilia et al. Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů. Vyd. 2. Praha: Institut pro místní správu, 2003 [i.e. 2005]. 63 s. ISBN 80-239-5908-5., s. 8

3 Asklof, Cecilia et al. Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů. Vyd. 2. Praha: Institut pro místní správu, 2003 [i.e. 2005]. 63 s. ISBN 80-239-5908-5., s. 9

4 Fialová, Eva, Spoustová, Ivana a Havelková, Barbara. Diskriminace a právo: [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva. [Praha]: Gender Studies, 2007. 46 s. ISBN 978-80-86520-20-9., s.44

5 Fialová, Eva, Spoustová, Ivana a Havelková, Barbara. Diskriminace a právo: [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva. [Praha]: Gender Studies, 2007. 46 s. ISBN 978-80-86520-20-9., s.2

V současnosti je celosvětovým trendem zákaz diskriminace vycházející z předpokladu, že je naprosto nepřijatelné zacházet s někým odlišně jen proto, že je příslušníkem některé z obecně definovaných skupin, např. na základě rasy, etnika, pohlaví, náboženského přesvědčení, sexuální orientace, apod. Jiný přístup a jiné zacházení je v podstatě možný pouze s ohledem na individuální charakteristiku a schopnosti každého konkrétního člověka. Odlišně můžeme k člověku přistupovat, pokud známe jeho skutečné vlastnosti, jeho profesní historii, jeho zdravotní stav, atd., ale nikdy podle pouhého faktu, že je členem nějaké obecně definované skupiny, které na základě našich osobních nebo společenských stereotypů přisuzujeme určité typické vlastnosti a charakteristiky.

Diskriminace je tedy jakákoliv situace s negativním významem, ve které je s určitým člověkem zacházeno jiným způsobem než s ostatními lidmi ve stejné pozici a za stejných podmínek, a to jen na základě jeho příslušnosti k určité sociální skupině nebo kategorii.

Nejčastější oblasti společenského života člověka, kde se lze s diskriminací setkat jsou především trh práce a rodinný život. V rámci pracovního trhu jsou pravděpodobně nejpálčivější problémy v rovném přístupu k zaměstnání, diskriminace v odměňování, problémy související s výkonem rodičovských práv (těhotenství, rodičovství, péče o rodinu) a v neposlední řadě i problematika sexuálního obtěžování. V rodinném životě je stále otázkou rovné a rovnocenné postavení muže a ženy jako partnerů, které je i v dnešní době stále částečně ovlivňováno tradičními stereotypy. Stěžejním problémem se jistě jeví tzv. sladění rodinného a profesního života, a to nejen žen, u kterých se jaksí automaticky péče o rodinu předpokládá, ale stále častěji i u mužů. V dnešních podmínkách se stále více mužů přiklání k péči o děti a upřednostňují trávení svého nepracovního času s rodinou před striktním budování kariéry a honbou za penězi a společenským postavením.

Přímá diskriminace je definována jako jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě než by se zacházelo s jinou osobou ve stejné situaci z důvodu, který zákon výslovně zakazuje.

Nepřímá diskriminace je definována jako jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě než by se zacházelo s jinou osobou ve stejné situaci na základě i zdánlivě neutrálního kritéria.

O diskriminaci jde i v případě, že důvod nerovného přístupu byl domnělý, tj. ve skutečnosti neexistoval, ale druhá strana se mylně domnívala, že existuje.

Za diskriminaci je považováno i obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci z výše uvedených důvodů.

Obtěžováním se rozumí chování, jehož cílem či důsledkem je snížení lidské důstojnosti jiné osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí. Za obtěžování se považuje i chování, které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů. V případě, že obtěžování má sexuální povahu, jedná se o sexuální obtěžování.

U pronásledování se jedná o nepříznivé zacházení, znevýhodnění nebo postih v důsledku toho, že osoba uplatnila své právo dle antidiskriminačního zákona.

Pokyn k diskriminaci znamená zneužití podřízeného k diskriminaci třetí osoby. Kdo jiného přesvědčuje nebo podněcuje, aby diskriminoval jinou osobu, dopouští se navádění k diskriminaci.¹

Pozitivní diskriminace, je specifický termín, který byl zaveden jako (neadekvátní) překlad k anglickému affirmative action. Správný překlad by byl „podpůrné akce“. Smyslem podpůrných akcí je vyrovnat nerovnosti, k nimž dochází na základě příslušnosti k marginalizované skupině – na základě rasy, pohlaví, regionu atp. nebo zvýšit etnickou či jinou diverzitu. Cíl pozitivní diskriminace je dvojitý: maximalizovat diverzitu ve všech oblastech společnosti spolu s jejími předpokládanými výhodami a kompenzovat vnímané znevýhodnění způsobené zjevnou, institucionální, nebo neúmyslnou diskriminací. Rozsah pozitivní diskriminace by tedy měl vést k vyrovnání podmínek znevýhodněné skupiny obyvatel a zbytku populace.

Přínos pozitivní diskriminace je však sporný. Její kritici tvrdí, že afirmativní akce ve skutečnosti:

1. mohou oslabit vůli menšin ke skutečné změně svého postavení,
2. hrozí zde riziko, že vychovávají novou generaci k přesvědčení, že dostane vše bez práce,
3. naznačují, že příslušníci menšin jsou méněcenní, neboť nejsou schopni se přizpůsobit běžným požadavkům společnosti.

Na druhou stranu, podle tvrzení jejích zastánců, mají afirmativní akce pouze zajistit diskriminovaným příslušníkům menšin stejnou příležitost k uplatnění se v životě a společnosti, jakou mají příslušníci většinové populace.

¹ <http://diskriminace.helcom.cz/co-je-diskriminace/>

Rovné příležitosti

Termín rovné příležitosti ve své podstatě představuje odstraňování a následnou neexistenci překážek pro participaci jedince na ekonomickém, politickém a sociálním životě bez ohledu na jeho příslušnost k jednomu nebo druhému pohlaví. Právo na rovné zacházení a rovné příležitosti (šance) má každý a rozumí se jím právo nebýt diskriminován, a to z důvodů, které stanoví zákon.

Koncept rovných příležitostí srovnává pomyslnou startovací čáru pro různé skupiny obyvatelstva bez ohledu na pohlaví, zdravotní stav nebo věk. Je jedním ze základních principů Evropské unie, dalších mezinárodních úmluv a nezbytnou součástí lidských práv. Má pozitivní dopad na společnost, demografický vývoj a ekonomickou prosperitu.

Rovnost nebo rovné příležitosti bývají často zaměňovány se stejností, a to převážně těmi, kdo jim nejsou příliš nakloněni. Stejnost všech lidí ale není smyslem rovných příležitostí. Není cílem, aby byly ženy stejné jako muži, protože to není možné, a ani všechny ženy nejsou stejné, stejně tak ani všichni muži. Rovné příležitosti odstraňují bariéry, které jsou v naší společnosti kladeny převážně ženám, ale i dalším znevýhodněným skupinám. Koncept rovných příležitostí obecně se netýká pouze žen a mužů, ale také osob různých věkových skupin, národností, zdravotně postižených, sexuálních menšin a dalších skupin, které jsou diskriminovány nebo znevýhodněny.¹

Dle Kateřiny Machovcové je však potřeba dodat, že rovné šance není možné chápat jako nadstandard poskytovaný vstřícnou organizací nebo společností. Zajištění prostředí, v němž se každý může plně rozvíjet, je základem dobře fungující sociální společnosti.²

¹ Fialová, Eva a kol. Neviditelný problém: rovnost a diskriminace v praxi: sborník textů autorského kolektivu k problematice rovnosti a diskriminace v ČR. [Praha]: Gender Studies, 2010. 68 s. ISBN 978-80-86520-30-8., s.9
² Valdřová, Jana et al. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2., s. 36

1.4 Dílčí závěr

Myslím si, že je třeba, abychom si my všichni uvědomili, že gender a pohlaví není totéž. Gender je uměle vytvořený společenský konstrukt – prostředím, výchovou, kulturou, kdežto pohlaví je dáno přírodou, s pohlavím se na základě biologické determinace rodíme. Proti přírodě nelze jít, ale genderové rozdělení a genderovou identitu může společnost neustále přetvářet. Děje se tak v procesu socializace jedince, kdy výchovným působením a především vlastními vzory chování můžeme ovlivnit veškeré zmíněné druhy učení a tvorbu hodnot, norem a postojů daného jedince, nejen k obecným otázkám života, ale i k genderové rovnosti, stereotypům a diskriminaci.

Genderové rozdělení rolí je v lidských rukou. Lze jít ve stopě „tradičního“ rozdělení mužských a ženských rolí, anebo jejich obsah upravovat podle aktuálních potřeb společnosti globálně nebo v závislosti na místě na Zemi, kde se která společenská skupina nachází. Podle toho, jak si společenská skupina stanoví svoje skupinové normy, hodnoty a postoje, může se vyvíjet a případně transformovat i genderové rozdělení.

Zcela zásadním je tedy podle mě uchopení problematiky rovných příležitostí, která se v posledních letech zakotvuje nejen v reálném životě, ale i v legislativě a představuje odstraňování překážek na poli ekonomickém, politickém a sociálním. Je však podle mě potřeba, aby se rovnost nezaměňovala se stejností, protože lidé jsou si všichni rovni, ale žádný z nich není identický s někým dalším a každý má své individuální schopnosti a potřeby. Proto si myslím, že je nutné nehnat věci do extrému, aby se pak negativně neodrazily proti nám.

2 Historický vhled

Gender jako sociální konstrukt se v průběhu času měnil a vyvíjel stejně tak, jako se vyvíjela a měnila i lidská společnost.

Všichni dobře známe legendy o dávné, harmoničtější a mírumilovnější době. Bible vypráví o zahradě, kde muži a ženy žili v míru a v souladu s přírodou – dokud bůh-muž nerozhodl, že žena bude nadále podřízena muži. Čínská kniha *Tao Te-t'ing* popisuje dobu, kdy *jin*, ženský princip, nebyl ještě ovládán *jangem*, mužským principem, dobu, kdy byla ještě moudrost matky nade vše ctěna a následována. Starořecký básník Hésiodos psal o „zlatém plemeni“, které obdělávalo půdu v „míru a pokoji“, dokud jim „menší plémě“ nepřineslo boha války. Dalším důkazem toho, že zde existovala společnost organizovaná zcela jiným způsobem než naše, je celá řada jinak nevysvětlitelných obrazů ženských božstev ve starověkém umění, v mýtech a dokonce i v historických rukopisech.¹

V průběhu staletí a lidské historie se tedy s největší pravděpodobností vystřídala období, kdy jako sociální uspořádání převládal matriarchát a pak období kdy nastoupil k moci patriarchát.

Jestliže se však osvobodíme od běžných výkladů reality, je zřejmé, že existuje ještě další logická alternativa: že mohou existovat společnosti, kde rozdílnost nemusí být nutně spojena s podřazeností či nadřazeností.²

Diskuze o otázkách rovnosti a o tom, jak se muži a ženy od sebe liší nebo neliší, probíhaly jistě ve všech obdobích historie lidské společnosti. V některých obdobích však byly, jak dokazuje vývoj genderu, bouřlivější než v jiných.

Nejzajímavější však svým významem (jak zmiňuje Ann Oakley, 2000) jsou období mezi lety 1540-1640, 2. polovina 19. století a současnost. V posledních dvou vznikala výrazná ženská hnutí, která otvírala do té doby nedořešenou otázku postavení a rovnosti žen vůči mužům a ve společnosti jako takové.

¹ Eisler, Riane Tennenhaus. Číše a meč, agrese a láska, aneb, Žena a muž v průběhu staletí. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 329 s. ISBN 80-7106-095-X., s. 15-16

² Eisler, Riane Tennenhaus. Číše a meč, agrese a láska, aneb, Žena a muž v průběhu staletí. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 329 s. ISBN 80-7106-095-X., s. 17

2.1 Emancipace a feminismus

V souvislosti s genderovou problematikou nelze nezmínit pojmy jako emancipace a feminismus. V dnešní době si ve spojitosti s emancipací nejčastěji představíme pojem emancipovaná žena – což lze chápat jako označení ženy nezávislé, osobně svobodné, která je schopna postarat se sama o sebe bez cizí pomoci, a to především bez pomoci manžela, tak jak bylo zvykem a tradicí v dřívějších dobách, kdy žena byla na muži závislá a to nejen ekonomicky.

Emancipace se však netýká jen žen. Slovo emancipace pochází z latinského výrazu *e-mancipare*, tedy propustit z područí a užívalo se v souvislosti s propuštěním dospělého syna z otcovské moci, později i k propuštění otroků z područí.

Program emancipace tzv. Nového věku, chápané nikoli jako pouhé propuštění, nýbrž jako vymanění se vlastní silou z omezujících vztahů a vazeb, začal bojem měšťanů o svobodu a politický vliv od 15. století. Později se týkal náboženských svobod pro menšiny. V 18. století pak zrušení nevolnictví a od počátku 19. století i emancipace národů a etnik. Už od poloviny 18. století se v Evropě prosazovala emancipace otroků (zrušení otroctví čili abolicionismus) v královských koloniích, jež se uskutečnila jako první v britských koloniích do roku 1833, následována emancipací ve francouzských koloniích před rokem 1858 a roku 1863 v USA. Počátkem 19. století došlo ve většině evropských zemí k emancipaci židů a roku 1829 k emancipaci katolíků v Anglii. V 19. století vzniklo hnutí za emancipaci žen, za jejich přístup na vysoké školy, do zaměstnání a za volební právo. V téže době začíná i zápas dělníků o politická práva a sociální zajištění.

Feminismus - slovo, ke kterému se váže řada mýtů. Vlastní pojmenování feminismus není v současnosti úplně správné. Vhodnější je hovořit spíše o feminismech v množném čísle. Jde totiž o velmi diverzifikovaný směr a požadavky jednotlivých proudů mohou také stát proti sobě. Jedním z nejkřiklavějších příkladů jsou anarchofeminismus a liberální feminismus. Zatímco liberální feministé/-ky usilují o rovné zastoupení žen a mužů v politických a ekonomických institucích, anarchofeministé/-ky toto pojetí odmítají a požadují úplné odstranění veškerých společenských hierarchií - tedy nejen těch založených na genderu. Dá se říci, že společným znakem jednotlivých proudů je přesvědčení o nižším postavení žen ve společnosti oproti mužům. Představy, jak tuto nerovnost odstranit se však v jednotlivých proudech rozcházejí.¹

¹ <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

Feminismus je neprávem často označován jako směr, který je proti mužům, v lepším případě jako problém, která se týká pouze žen. Většina feminismů tvrdí, že existují rozdíly mezi muži a ženami, ale jakákoliv rozdílnost nemůže být základem pro diskriminaci. Feminismus je také otázkou mužů, protože pevně stanovené genderově podmíněné role omezují nejen ženy, ale i muže. Stačí si připomenout diskriminaci otců po rozvodu.¹

Původně tedy feminismus označoval a byl chápán jako hnutí za práva žen a jejich emancipaci, ale v dnešní moderní době se již zabývá mnohem širším spektrem problémů a je spíše uváděn v množném čísle, případně s přídomkem podle toho, kterou sociální problematikou se zabývá.

2.2 Vývoj feminismu ve světě

V USA se feministické hnutí začalo rozvíjet v souvislosti s abolicionistickým hnutím. Ženy vytvářely vlastní struktury a poprvé se účastnily formálních politických aktivit. V Evropě došlo k významné emancipaci během Francouzské revoluce, která vzbudila zájem řady žen o rovnoprávnost.²

To byl však pouze začátek. V návaznosti na historický vývoj událostí ve světě se ženské hnutí a feminismus člení dle časových period, ve kterých probíhal, na 1. a 2. vlnu feminismu a na současnost datovanou zhruba od 90. let 20. století.

První vlna feminismu.

Podle obecně přijímané periodizace ženského hnutí probíhala jeho první vlna od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930. Její představitelky volaly po přiznání základních práv, které moderní společnost deklarativně přisuzovala „všem lidem“ (viz známou Francouzskou deklaraci), ve skutečnosti však jen části mužů a vůbec žádné ženě. Jednalo se o nejzákladnější občanská a politická práva, jimiž bylo např. právo volit, právo na vzdělání a právo na majetek. V základu všech těchto požadavků byl ovšem požadavek svobody, což v moderní filozofii vždy znamenalo především právo rozhodovat o své osobě, být skutečným „vlastníkem“ své osoby.

1 <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

2 <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

První vlna feminismu trvala přibližně do roku 1930, kdy z několika důvodů odezněla:

1. její hlavní cíle – tedy již zmíněné právo na vzdělání, volební právo, právo na majetek – byly v zásadě do této doby splněny. Ve většině evropských zemí došlo k přiznání volebního práva všem ženám po 1. světové válce.
2. Celosvětová ekonomická krize a nástup fašismu přiměly ženy věnovat se jiným společenským otázkám.¹

Přestože v první vlně feminismu bylo dosaženo značných úspěchů v odstranění legislativních omezení vůči ženám, nastalo mezi první a druhou vlnou mezidobí, ve kterém se postavení ženy proměňovalo. V meziválečném období sice přibývalo žen s vysokoškolským vzděláním – lékařek, právniček, vědkyň – a v období 2. světové války prokazovaly ženy své schopnosti ve veřejném životě. Po skončení války však nastal hospodářský a ekonomický rozmach, na základě kterého byli opět muži schopni své ženy uživit, a proto byly ženy opět zatlačeny do svých domácností, s tím, že šťastná žena je pouze ta, která se může starat o manžela a děti, byť by měla i vysokoškolské vzdělání.

Druhá vlna feminismu.

Po obrovské konzervativní vlně v západních zemích, která v 50. letech 20. století opět přinesla ženám pocit neužitečnosti, se tak v 60. letech začala formovat druhá vlna feministického hnutí. Masové podoby nabyla po roce 1968 v souvislosti s hnutím hippies. Jeho velká část byla programově antiburžoazní, důsledně odmítala i měšťanský model uzavřené rodiny. Součástí tohoto postoje byl i požadavek, aby ženy o sobě rozhodovaly samy.

Ženské hnutí se brzy z hnutí hippies vydělilo, zformovalo se jako samostatný proud. Mezi výdobytky, jichž v počáteční fázi druhé vlny dosáhlo, lze jmenovat větší kontrolu žen nad vlastním tělem, právo na potrat a přístup ke všem profesím.

Druhá vlna feminismu se od první liší tím, že přinesla nová témata a přístupy. Kromě logické snahy o to, aby zákony měly větší reálný vliv, tedy aby si ženy vůbec uvědomily, že mají na něco právo a odvážily se ho uplatňovat, se pozornost nyní začala soustřeďovat na dvě základní roviny, v nichž se začíná hledat původ nerovností mezi pohlavími: na kulturu nejširším slova smyslu (instituce, jazyk, chování aktérů, příslušníků dané kultury atd.) a na psychologickou problematiku formování genderové identity, na problematiku socializace dětství i mechanismy reprodukování tzv. genderových vzorců v dospělosti.

¹ Valdřová, Jana et al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2., s. 169 - 170

Vedle studií ženy se již od sedmdesátých let dvacátého století pěstují také studie muže. Přestože je kulturní systém mužské povahy a mohlo by se tedy zdát, že o mužích je toho řečeno mnoho, z genderového hlediska (tj. takového, které využívá feministických přístupů) se na počátku druhé vlny vědělo o mužích a mužství, jeho prožívání, rovněž velmi málo. Předmětem zájmu se tak stává i mužská identita, muž v jiných než veřejných rolích (otcovství, partnerské vztahy apod.), ale i problematika tlaku na muže ve veřejné oblasti – zajímavou otázkou např. je, proč to tak velká část z nich „vzdává“ a končí jako bezdomovci.

Druhá vlna feminismu nepojednává jenom o rovnosti žen a mužů, ale i o jejich rozdílnosti. Jejím hlavním požadavkem je „rovnost v rozdílnosti“, tedy aby jinakost nepředstavovala něco, co zakládá nerovnost, aby „jiný“ neznamenal vždy zároveň horší nebo lepší.¹

Třetí vlna feminismu?

Vývoj feminismus nekončí druhou vlnou. Někteří/ré autoři/rky (např. Mirek Vodrážka) hovoří o třetí vlně, která se neomezuje pouze na pracovní či politickou oblast, ale snaží se zkoumat samotné sexistické základy společnosti a odhalovat subjektivitu ženy. Jiní však protestují s tím, že nelze mluvit o další vlně, pokud nebyly naplněny požadavky vlny předchozí.²

V druhé polovině 80. let, a zejména pak v průběhu let 90., se z feminismu stal globální společenský fenomén. Nejednalo se v žádném případě o jednotný teoretický či politický proud. Naopak, třetí vlna feminismu je charakterizována takovou rozmanitostí, která přiměla jednu kritičku poznamenat, že feminismus začíná trpět „sklerózou“. Myslela tím skutečnost, že jednotlivé feministické proudy se staly tak různorodé, roztržštěné a zahleděné do rozpracovávání vlastních specifických myšlenek, že mezi nimi přestává fungovat interní dialog.

Celkově se ale dá říci, že navzdory problémům, které rozmanitost myšlení postupem času zákonitě přinesla, měly tenze a vzájemná ostrá kritika pozitivní vliv na rozvoj feministického myšlení.

Feministické směry třetí vlny, které z těchto interních kritik vyšly, představují zásadní odklon od pohledu na gender, pohlaví a sexualitu druhé feministické vlny. Nejvýznamnějším přínosem třetí vlny feminismu je důraz na propojenost genderu a dalších kategorií společenských nerovností, jako je rasa, etnická příslušnost, sexuální orientace, společenská třída a sociální postavení, věk, náboženské vyznání (či jeho absence) apod. Genderová nerovnost je tak vnímána sice jako naprosto zásadní, ale pouze jedna součást složitého systému společenské stratifikace a diskriminace.³

1 Valdřová, Jana et al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2., s. 177 - 181

2 <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

3 Valdřová, Jana et al. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2., s. 199 - 207

2.3 Vývoj feminismu v ČR

V 19. století se situace českých žen znatelně nelišila od situace žen na západě Evropy, ženy nebyly subjekty práva. Podobně jako na západě Evropy vzniklo v českých zemích ženské hnutí (např. Ženský výrobní spolek 1871, Výbor pro volební právo žen 1905). Mezi nejvýznamnější instituce patřily Ženský klub český a Ženská národní rada, u jejichž počátku stála Františka Plamínková.

S nástupem komunismu byly veškeré spolky a skupiny zabývající se ženskými otázkami v České republice umlčeny. Když se v 60. letech 20. století v USA a západní Evropě konstituuje druhá vlna feminismu, neprobíhá v tehdejší Československu o feminismu a genderových otázkách téměř žádná veřejná diskuze. Feministky druhé vlny se zaměřují na právo dosud netematizovaných oblastí, které ovlivňují faktické postavení ženy, jako jsou sexuální násilí. Do této doby spadá přijímání první antidiskriminační legislativy (britské Equal Pay Act 1970 a Sex Discrimination Act 1975).

V komunistickém Československu dochází k vývoji označovanému jako „modernizace bez osvobození“. Na jedné straně ženy byly zbaveny svobody shromažďovací a svobody projevu, poněvadž z ideologického hlediska byly jakékoliv diskuze o problémech nerovnosti vyloučeny. Na druhé straně došlo k modernizaci ženského postavení: rovnost mužů a žen byla součástí státní ideologie. Ženám byl zaručen přístup ke všem povoláním, politická participace žen, společné vzdělávání a přístup žen ke vzdělání se staly samozřejmostí. Taktéž byla vybudována síť jeslí, školek a družin, což ženám umožnilo být jak současně matkami tak také pracovat na plný úvazek. Liberalizováno bylo též rodinné a reprodukční právo – roku 1949 byla zakotvena stejná práva manželů v rodině, od roku 1955 mohlo být manželství rozvedeno na návrh jednoho z manželů, interrupce byla legalizována roku 1957.

Nicméně politika totalitního státu měla dva hlavní nedostatky, za první chyběla možnost brát se autonomně svého práva, neboť scházela antidiskriminační ustanovení, a to z toho důvodu, že rovná práva byla dána shůry, jakákoliv občanská aktivita byla podle takového pojetí buď nepotřebná, nebo škodlivá. Za druhé jediným zaměstnavatelem v období 1948-1989 byl komunistický stát prostřednictvím socialistických organizací. Přirozeně ani komunistický režim se nikdy neoprostil od tradičních představ o rolích mužů a žen, např. péče o děti byla v rámci mateřské dovolené umožněna pouze ženám, zakázána byla noční práce žen.

K přijímání antidiskriminačních ustanovení dochází v ČR až v období transformace, v roce 2000, kdy byla přijata první euronovela zákoníku práce. Nejenže Česká republika přišla o celou druhou vlnu feminismu, ale také změnám právní úpravy nepředcházela vážnější společenská diskuze. Bohužel motivací pro přijetí změn byly převážně povinnosti vyplývající z Asociační dohody a zájem na brzkém přístupu k EU. Antidiskriminační opatření v českém právu, vzhledem k nepřijetí antidiskriminačního zákona, dosud chrání ženy jen v pracovněprávních vztazích.

Je nutno vzít v úvahu, že zatímco v západních společnostech uplynulo mezi přijetím legislativy zakazující diskriminaci a aplikací aktivní politiky rovnosti přes třicet let, do ČR dorazily ve formě směrnic společně jako propracovaný soubor norem, což může způsobovat problémy při aplikaci práva, například na dosud neznámé instituty – nepřímá diskriminace, sexuální obtěžování, apod.¹

¹ Müller, Michaela. Rovné příležitosti pro muže a ženy – vývoj v České republice a ve světě. UTB Zlín, 2009

2.4 Dílčí závěr

V průběhu staletí se osvícení jedinci nebo i zájmové spolky zaobírali tematikou genderové rovnosti, která postupně vyplynula i z emancipačních snah o dosažení řešení různých palčivých společenských problémů, jako bylo otroctví, chybějící volební právo pro různé sociální skupiny, nedostupné vzdělání pro chudé lidi a ženy apod.

Feminismus nelze jednoznačně označit jako směr, který je namířen proti mužům, protože pevně stanovené genderově podmíněné role omezují nejen muže, ale i ženy samotné. Vývoj feminismu probíhal ve třech základních vlnách (Důležité mezníky historie feminismu a emancipačních hnutí – příloha A). V první vlně se jednalo o základní občanská a politická práva jako právo na vzdělání, právo na majetek nebo volební právo žen. Druhá vlna feminismu začíná hledat původ nerovnosti mezi pohlavími a zaměřuje se i na psychologickou problematiku formování genderové identity. Pojednává nejen o rovnosti, ale i o rozdílnosti mezi ženou a mužem, tedy aby „jiný“ neznamenal horší nebo lepší. Třetí vlna feminismu se už neomezuje pouze na pracovní či politickou oblast ale snaží se zkoumat samotné sexistické základy společnosti. Z feminismu se stal globální společenský fenomén, který je charakterizován značnou rozmanitostí. Feministické směry třetí vlny představují odklon od pohledu na gender druhé vlny a kladou důraz na propojenost genderu a dalších kategorií společenských nerovností.

Myslím, že emancipační a feministická hnutí udělala nepochybně obrovský kus práce k dosažení rovných příležitostí v různých oblastech života a společenského soužití. Je ale faktem, že stále ještě mnoho otázek a problémů zůstává nevyřešených nebo vznikají nové, podle toho jak se vyvíjí celá společnost a její potřeby. Zde vidím šanci pro sociální pedagogiku, která se z podstaty své existence zabývá společenskými jevy a především pak i problémy, které ve společnosti vznikají. Myslím si, že výchovou a pedagogickým působením soustředěným už na malé děti jde dosáhnout lepšího pochopení a ochoty k řešení nejen genderových nerovností.

3 Gender a rodinná a školní výchova

3.1 Rodinné prostředí

Rodina je obecně chápána jako nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidská skupina a instituce, jako ekonomická jednotka i jako základní stavební prvek sociálních struktur.¹

Rodina je velmi specifický sociální útvar, který má své členy, strukturu, funkci, smysl, který se v průběhu času měnil a vyvíjel a tento proces stále probíhá, a to v závislosti na potřebách lidí i společnosti, na základě jejich individuálních situací, ale třeba i ekonomického stavu celé společnosti.

Jednou ze stěžejních úloh rodiny je její socializační funkce. Jak bylo uvedeno již v první kapitole, socializace jedince probíhá od jeho narození až do smrti a prvotním socializačním činitelem v životě člověka jsou jeho rodiče a blízká i širší rodina. Můžeme zde zdůraznit, že socializační funkce rodiny působí na člověka komplexně a probíhá ve všech sférách života, ať už v užším slova smyslu, tak v rovinách personalizace a enkulturace.

Jedinec se v rodině učí svým budoucím sociálním rolím a zvládat požadavky sociálního prostředí, které jsou na něho kladeny a odpovídají jeho pozicím a sociálnímu statutu. Socializace v rodině probíhá především na základě nápodoby a identifikace. Rodina a její členové zprostředkovávají dítěti jednak soubory hodnot a norem platných nejen v samotné rodině, ale i celospolečensky. Učí ho těmto hodnotám a normám věřit, rozumět a v neposlední řadě s nimi pracovat a ne je jen slepě přijímat. Jedinec si pak vytváří svůj vlastní hodnotově normativní systém, který mu umožňuje orientaci v životě i ve společnosti.

Typologie rodinného prostředí

Rodina jako sociální skupina bývá obvykle v naší společnosti definována jako malá, neformální a primární. Definice je ale samozřejmě odvislá od kulturního a historického vzorce konkrétního společenství, jehož je rodina součástí.

Rodina obecně je tedy malou sociální skupinou, ale i toto označení lze dále konkretizovat, a to když se budeme soustředit i na pokrevní spřízněnost. Můžeme pak rodinu definovat jako tzv. nukleární (atomická, základní) sestávající z rodičů (spřízněni nepokrevně) a dítěte nebo dětí (pokrevní příbuzenství).

¹ Reichel, Jiří. Kapitoly systematické sociologie. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. Andragogika. ISBN 80-86432-80-7, s.193

Ještě menší je pak rodina tzv. neúplná, kdy se jedná např. o svobodného rodiče s dítětem, případně vzniká takováto rodina rozvodem nebo smrtí jednoho z rodičů.

Vezmeme-li naopak v potaz i další pokrevní příbuzenství, můžeme rodinu označit jako tzv. širší, která zahrnuje i prarodiče, případně další členy (sourozenci rodičů, sourozenci a rodiče prarodičů, atd.) Pokud bychom pokračovali v příbuzenských vztazích i dále mohla by pak rodina nabýt i parametrů velké sociální skupiny.

Důležitý je také fakt, jestli spolu členové širší rodiny žijí v jedné domácnosti nebo nikoli. Pokud nejsou členové širší rodiny dislokováni do samostatné domácnosti, lze pak hovořit o rodině vícegenerační, která zahrnuje jednak nukleární rodinu prarodičů a např. nukleární rodinu alespoň jednoho dospělého potomka, kdy i tyto nukleární rodiny mohou být, ve vícegeneračním soužití, neúplné.

Rodina jako sociální skupina se vyznačuje celou řadou různých funkcí, na základě kterých funguje jako jednotka i vůči svému okolí. Důležitými funkcemi rodiny jsou funkce socializačně-výchovná, biologicko-reprodukční funkce, ekonomická funkce, pečovatelská a výchovná funkce a v neposlední řadě i funkce obranná. Pokud rodina své funkce vůči svým členům a širšímu sociálnímu prostředí plní, je pokládána za rodinu plně **funkční**. Rodinu, kde dochází k občasným poruchám plnění jedné nebo více funkcí označujeme jako **problémovou**, tam kde nastávají vážné poruchy, může nastat rozklad rodiny a je narušena socializace dítěte, hovoříme o rodině **dysfunkční** a rodina, která není vůbec schopna zabezpečit ani základní potřeby dítěte je rodina **afunkční** a dítě je nutné umístit do náhradní rodinné nebo ústavní péče.

Jedním z nejvýznamnějších úkolů rodinné socializace je identifikace ve sféře pohlaví. Pokud tam dominují osoby opačného pohlaví, dochází často k nesprávné identifikaci, což může vést u dítěte k poruchám a být příčinou neúspěchů později, při výchově vlastních dětí. Děti už od druhého roku života projevují potřebu trávit čas s dospělými obou pohlaví. Rodinná socializace je tedy v rozhodující míře nejen prostorem pro socializaci dítěte a v převážné míře také dalších členů rodiny, ale je také modelem pro osvojování sociálních rolí muže a ženy, otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí.¹

¹ Kraus, Blahoslav et al. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2., s. 82

Výchova v rodině

Výchovný proces probíhá v různých institucích a v různých prostředích. Každá z výchovných institucí plní kromě funkce výchovné řadu jiných. I samotná výchovná funkce má v jednotlivých institucích svá specifika. Jestliže ve škole dominuje v rámci výchovné funkce proces vzdělávací (někdy se přímo hovoří o samostatné vzdělávací funkci) a výchovné působení se orientuje především na složku kognitivní, pak rodina je tou institucí, která formuje v základních obrysech především složky emotivní a konativní. Tedy vytváří povahové vlastnosti, návyky, modely chování.¹

Zmíněná specifika rodinné výchovy se vyznačují především individuálním charakterem, závislým na věku, zkušenostech vzdělání a osobnosti rodičů. Ne-profesionální charakter rodinné výchovy je dán především vlastní zkušeností z dětství rodiče. Intimita je další charakteristikou výchovy, zakládá se na důvěře a často silných citových vazbách mezi členy rodiny. Posledním je dlouhodobé působení. Výchova probíhá řadu let od narození až do dospělosti.

Výchova ke genderovým rolím dětí je determinována výchovou jejich rodičů, tím, z jakého prostředí a jakého rodinného modelu oba rodiče vyšli. Dítě již od malička vnímá, jak jsou v rodině genderové role rozděleny, jak se k sobě rodiče i další členové rodiny chovají, zda se snaží o spravedlivé a rovné postavení každého člena rodiny, nebo zda se automaticky uchylují k tradičním modelům chování. Rodiče získali v původní rodině určité hodnotové postoje a s nimi i větší či menší sklon k předsudkům a stereotypům, které se pak promítají do výchovy jejich dětí a způsobu jakým uplatňují své výchovné metody, ideály a jaká očekávání do svých potomků vkládají.

Významnou roli pak hrají také výchovné prostředky (zejm. odměny a tresty), kterými rodiče dávají najevo svůj souhlas, pokud se děti chovají v souladu s jejich rodem, a naopak nesouhlas, když se děti svými projevy těmito genderově specifickým očekáváním vymykají. Dcery jsou rodiči většinou odměňovány za pěkné oblečení a úpravu zevnějšku, tanec, hru s panenkami, milé chování a poslušnost a naopak trestané za projevy vzteku a zlosti, aktivní manipulaci s předměty, nadměrné běhání, skákání či lezení. Chlapci zase získají pochvalu za samostatnou hru s auty či kostkami, aktivní přístup k okolním objektům, projevy fyzické síly a dovednosti a jsou kritizováni či zesměšňováni, pokud si hrají s panenkami, projevují strach nebo vyžadují pomoc a ochranu.²

¹ Kraus, Sýkora, sociální pedagogika I, IMS

² Atkinson, Rita L. et al. Psychologie. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 863 s. ISBN 80-85605-35-X.

Postavení ženy a muže v rodině

V 18. a 19. století vznikala představa o správné měšťanské rodině, která je blízká té, kterou známe ještě dnes. V takové rodině žena pečovala pouze o děti a domácí krb a muž byl výhradním živitelem a zástupcem rodiny na veřejnosti. Jejich odlišné role byly podporovány představami o odlišných mužských a ženských vlastnostech, tj. že ženy jsou emocionální a muži racionální. Správná měšťanská žena měla zůstat doma a starat se o domácnost, nikoliv mít své vlastní zaměstnání. Zdůrazňovala se její křehkost a nedostatek síly k náročné manuální i intelektuální práci. Pokud chtěla pracovat, ohrožovala tím postavení svého manžela. Mohlo by se na něj pohlížet jako na někoho, kdo nedokázal svou ženu a děti uživit.¹

Shrneme-li, jak vypadala rodina před dvěma stoletími, dostaneme tento obraz: pomalu začala vznikat tzv. nukleární rodina tvořená matkou, otcem a dětmi, kolem kterých byl soustředěn celý rodinný život. Schopnosti žen a mužů byly považovány za natolik rozdílné, že ženy neměly přístup ke vzdělání a profesnímu uplatnění, muži pak byli považováni za naprosto neschopné v oblasti péče o domácnost a děti. S tím souvisela i striktní příprava dětí na své životní role. Chlapci byli podporováni ve vzdělávání a vedeni k profesní kariéře, dívky byly vychovávány k životní roli matky a manželky.

V současnosti se rodina jeví diametrálně odlišná od výše uvedeného modelu. V mnoha aspektech tomu tak skutečně je a je to jistě dobře. Na druhou stranu si však zachovává určité typické rysy – žena pečuje o děti a domácnost, muž zajišťuje rodinu finančně. Protože však vlivem historických událostí došlo k některým nezbytným změnám – ženy začaly chodit do práce stejně jako muži, získaly přístup ke vzdělání, bylo jim přiznáno volební právo – není momentálně postavení ženy a muže v rodině tak striktně odděleno. Muži již nejsou zcela opomíjeni při péči o děti a jejich výchově. Ženy se téměř rovnocenným dílem účastní finančního zajištění rodiny.

Přesto všechno stále platí, že ženy se rodině věnují více než muži a dávají jí obvykle přednost před kariérou. Muži se naopak spíše soustředí pracovním směrem, a to někdy i na úkor rodiny. Je zde ale patrná snaha žen, aby se jejich manžel nebo partner přece jen více zapojoval do péče o děti a chodu domácnosti. Žena a muž mají v dnešní společnosti ze zákona zajištěna stejná práva, stejné povinnosti, stejné postavení a to jak v rodině, tak při uplatnění na pracovním trhu, v přístupu ke vzdělání, atd. Tento výrok ale neplatí beze zbytku, protože realita se ještě stále zpožďuje za tímto ideálem a bude ještě trvat, než všichni lidé pochopí a porozumí tomu co to je být si rovnocennými partnery a mít rovné příležitosti.

¹ Smetáčková, Irena et al. Na cestě k vlastní rodině: kapitoly z rodinné výchovy. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87110-12-6., s. 33

Harmonizace práce a rodiny

Rodinný a pracovní život byl a bude vždy pevně svázán. Protože co lidstvo existuje, touží většina lidí mít děti, rodinu; ale tu rodinu, ty děti je třeba zabezpečit, ochránit a především nakrmit. A tuto základní lidskou potřebu lze uspokojit nejlépe prací.

V dobách, kdy převládal tradiční model rodiny, nebylo nutné harmonizaci práce a rodiny, tzv. sladování, nijak výrazněji řešit. Ženské a mužské kompetence byly jasně a striktně dané, de facto se téměř neprolínaly. Žena se starala pouze o domácnost a děti a muž chodil do práce.

Dnešní moderní doba však svými změnami a vývojem zasáhla zcela zásadně do rozdělení těchto kompetencí a je tedy nutné se touto problematikou zabývat, ať již primárně v rodině, mezi mužem a ženou a jejich případným zaměstnavatelem, nebo sekundárně v rámci legislativního procesu a sociální politiky státu.

Ani dnes v naší zemi – na rozdíl třeba od západní Evropy – není samozřejmostí, aby žena zejména s malým dítětem chodila do zaměstnání. A najde se řada lidí, která na ni bude ukazovat prstem jako na „krkavčí matku“. Je však třeba si uvědomit, že všichni nejsme stejní: každá žena a každý muž mají své individuální vlastnosti a zájmy. Zatímco řada žen bude chtít zůstat doma s dítětem několik let, jiné ženy budou už po pár měsících či týdnech toužit dělat něco jiného. Problémy se sladováním rodinného a profesního života ovšem neřeší jen ti rodiče, které jejich práce baví; existuje také řada žen (a nepochybně i mužů), jež do zaměstnání prostě musí.¹

To že ženy jsou biologicky předurčeny rodit děti, ještě neznamená, že budou dobrými matkami, a že péče o dítě z nich dělá horšího zaměstnance. Myslím, že každý z nás má ve svém okolí ženu, která je například technicky nadaná, nebo je výborná manažerka, případně vyniká ve svém oboru, ale optika genderového stereotypu tyto jejich vlastnosti zastírá a předurčuje je k pasivní roli pečovatelky. Není potom divu, že pokud se žena takovému tlaku vzepře, bývá označena za špatnou matku.

To že muž je biologicky přizpůsoben „lovu“, má větší fyzickou sílu, je vybaven k rychlému rozhodování a většímu soustředění se na jednu věc, ho staví do pozice ideálního pracovníka, ale jeho role otce bývá v tomto kontextu potlačena. Jsem přesvědčena, že existuje dost mužů, kteří jsou citliví, vnímaví a přesto, že svou práci umí, chtějí se věnovat rodině dětem a otcovskou roli si „užít“. Takové muže pak jejich okolí pokládá za slabé a neschopné.

¹ Marksová-Tominová, Michaela. Rodina a práce: jak je sladit a nezbláznit se. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 157 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-615-5., s. 8

Při sladování a harmonizaci rodinného a pracovního života je tedy nutné brát zřetel především na individualitu každého z rodičů, na jeho priority a schopnosti a samozřejmě na ekonomickou situaci jejich rodiny. Oba rodiče se musí dohodnout, jak bude jejich rodina fungovat a poté pak mohou řešit otázky spojené s výkonem jejich zaměstnání.

Jedním ze stěžejních problémů je zajištění stejných podmínek pro ženy i muže v souvislosti s výkonem rodičovských práv, tedy mimo jiné celkové zlepšení podmínek na rodičovské dovolené, zejména pravidla poskytování rodičovského příspěvku. Bezespору jednou z neméně důležitých okolností je i zlepšení možností pracovat flexibilně – to předpokládá vedle pozitivního přístupu zaměstnavatelů a jejich vůli uplatňovat rovné příležitosti ve firmách i jasný zákonný podklad. Rovné rozdělení domácích prací a odstranění genderových stereotypů v rodině i ve společnosti je pak něčím, co může tuto problematiku velmi rychle vyřešit.¹

3.2 Školní prostředí

„Škola by měla být prostředím, kde žákyně a žáci rozvíjejí své individuální předpoklady a nejsou v tomto rozvoji svazováni žádnými očekávanými a pravidly vázanými na skutečnost, zda je člověk ženou či mužem.“²

Výuka z pohledu gender

Genderové nerovnosti se začínají vytvářet už při předškolním vzdělávání v mateřských školách a na prvním stupni základního školství. Už od takto raného dětství se začínají ukazovat rozdíly k přístupu ve výchově u dívek a chlapců. Ukazují se zde společenské tlaky, které jednotlivé pohlaví už odmala tlačí do zažitých genderových rolí. Holčičky dostávají panenky, kočárky, uklízací sady a kuchyňky, kluci naopak stavebnice a auta. Už v tomto věku je dětem předurčováno, kterou cestou by se měly v životě vydat. Čím starší děti jsou, tím je tlak společnosti větší a pokud se v jejich životě nenajde pedagog, který se snaží na genderové nerovnosti poukázat a se žáky/studenty je řešit a diskutovat o nich, jsou mladí lidé jako stejně jako předchozí generace tlačeni do tradičních pozic žen a mužů stále více a v osobním i pracovním životě pak mohou mít velké problémy při svém uplatnění.

¹ Fialová, Eva, Spoustová, Ivana a Havelková, Barbara. Diskriminace a právo: [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva. [Praha]: Gender Studies, 2007. 46 s. ISBN 978-80-86520-20-9.

² Smetáčková, Irena, ed. a Jarkovská, Lucie, ed. Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2006. 67 s. ISBN 80-903331-5-X., s. 6

Základem výuky genderu by se tedy měly vždy stát diskuse, ke slovu by měl mít možnost dostat se každý z žáků/studentů a každý z nich by měl mít možnost vyjádřit svůj názor, i když bude odlišný, než je názor pedagoga. Každý ze studentů musí být vyslyšen. Studenti se však učí nejen diskusí, nýbrž i pozorováním, vlastní zkušeností a předkládáním pozitivních alternativních vzorů. Protože těch tradičních je spousta, ale těch netradičních minimum. Pozitivní genderová výuka hledá kořeny nerovností, odhaluje je a pomáhá napravit.

„Úkolem výuky gender i genderové pozitivní výuky není převrácení nerovnosti, aby z mužů byli otcové v domácnosti a z žen dravé podnikatelky, ale podpora možnosti svobodné volby, kdy se můžou dívky a chlapci stejně tak dobře rozhodnout pro tradiční role, pokud jim vyhovují, jako pro ty alternativní, a také kultivace těch vlastností, které jsou jinak u dívek či chlapců potlačovány.“¹

Výuka gender by měla sloužit k výchově k rovnosti mezi pohlavími a k jejich vzájemné toleranci, zpochybňovat stereotypy a nabízet alternativní vzory a modely, pomoci svobodné volbě zvolit si svou životní cestu, nastavit vztahy v partnerství a rodině, v pracovní a kariéerní oblasti.

Žák z pohledu gender

Ve školním prostředí se často setkáváme se situací, že děti jsou do genderových rolí postaveny automaticky. Je tomu tak už od předškolního vzdělávání a děje se tak až do dospělosti žáka. U chlapců se předpokládá, že budou výborní na přírodní vědy, jako jsou matematika, fyzika, chemie a na technické a fyzicky náročnější předměty – ruční práce, tělesná výchova, u dívek je předpoklad, že budou vynikat v humanitně orientovaných oborech, například v literatuře či dějepise, jazykovém vzdělávání, hudební či výtvarné nauce. Pokud na základní škole dochází k rozdělení tříd na matematické a jazykové, velmi častým jevem je, že při velkém zájmu dostanou do předmětu informatiky či matematické třídy přednost chlapci, protože na matematiku mají „lepší buňky“. Rovněž je rozdílný pohled na dítě jako na žáka v ohledu chování a prospěchu. Pokud dívka zlobí a je nesoustředěná, je na ni více upřena pozornost, protože takové chování se očekává od chlapců. Naopak od dívek se očekávají lepší výsledky než od chlapců. Už zde tedy vzniká genderová nerovnost daná tradičním pohledem společnosti na mužské a ženské role.

Pokud však odstraníme tyto nerovné příležitosti už na základní škole, zjistíme, že je se na pracovním trhu objeví stejně kvalitní a výborné chemičky, informatičky a doktorky přírodních věd stejně jako odborně zdatní knihovníci, učitelé nebo muži na pozicích nižšího zdravotního personálu.

¹ Jarkovská, Lucie. Rovné příležitosti dívek a chlapců ve vzdělání. 2., aktualiz. vyd. Brno: Nesehnutí, 2005. 25 s. ISBN 80-903228-6-7., s. 17

Rovněž se nebudou muži cítit nepříjemně v roli rodiče na rodičovské dovolené a ženy budou moci uplatnit své znalosti a vzdělání při budování kariérní pozice, aniž by na ně bylo nahlíženo jako na necitlivé matky a aniž by byli pejorativně označovány pojmem kariéristky.

Současné děti jsou už však vychovávány opravdu k větší samostatnosti a aktivitě, a to nejen chlapci, kterým jsou tyto vlastnosti tradičně připisovány, ale také dívky, které doposud zaujímal spíše pasivní role.

Dalším problémem, který ovlivňuje výchovu dětí ve školství, jsou současné učebnice. Značná část z nich předkládá ve výuce právě zažitá stereotypní genderové vzorce chování a jednání. Od dějepisu, kde naprostá většina významných osobností naší historie je představována muži až po jazykové učebnice, kde v souvislých textech jsou uvedeny prototypové rodiny fungující na principu: táta pracuje na zahradě, maminka vaří, dcera se učí a syn hraje fotbal. Je nutné s dětmi o těchto stereotypech mluvit, protože může dojít k dvěma problémům při vzdělávání, z nichž jeden je nechuť k stále opakované genderové nerovnosti a druhý souvisí s chutí se učit. Pokud se totiž děti neidentifikují s obsahem, nenajdou se v učebnicích, může dojít k blokaci učiva a děti předkládaný text neosloví, nenaučí se ho.

Přímou zkušeností, jak dětem ve škole ukázat rovné příležitosti je způsob rozdělení rolí například ve třídní samosprávě. Už název předseda třídy vypovídá o tom, kdo by se jím podle očekávání měl stát. Udělejme to však naopak, předsedkyní ať je dívka a o květiny ať se stará chlapec. Nedělejme z toho však pravidlo, každý z žáků by si měl vyzkoušet všechny role, aby poznal, že ho žádná z nich nedegraduje ani, že mu neumožňuje se vyvyšovat. Musíme také dětem ukázat, že od nich očekáváme, že svoji roli budou plnit kvalitně, nesmíme předpokládat, že chlapcům květiny uschnou a dívka si nedovede udržet ve třídě pořádek, je třeba je v jejich standardních i alternativních rolích podpořit.

Pedagog z pohledu gender

Už složení učitelského sboru často napovídá, zda v dané škole dochází k genderové nerovnosti v oblasti pracovních příležitostí. V současné učitelské profesi je patrná silná feminizace. Muži ztrácejí zájem a přecházejí ze školství do atraktivnějších oborů, naopak ženy vnímají učitelské povolání vhodné pro ně, jelikož jim umožňuje skloubit praxi s rodinným životem a výchovou. Čím vyšší je však vzdělávací stupeň, tím se zvyšuje i poměr mužů v pedagogickém sboru. V mateřské škole je muž naprostou raritou, na prvním stupni základního školství najdete muže velmi zřídka, na druhém už se poměr postupně vyrovnává.

Je to zcela jistě dáno i vyšším finančním ohodnocením odbornosti a prestiží vyučovaného předmětu. Například na vysokých školách už zcela převažují muži pedagogové nad ženami. Pedagogické vysoké vzdělání absolvují také převážně ženy.

A jak by tedy měli pedagogové postupovat při výuce, aby dávali dětem vzory genderové rovnosti? Pedagog by si v první řadě měl vždy uvědomit společenské tendence směřující k genderové nerovnosti. Měl by citlivě vnímat, jaké jsou genderové stereotypy a jaké jsou standardní genderové vzory a modely. S těmito informacemi by se měl naučit zacházet. Měl by vyhledávat tyto vzorce a aktivně je s žáky/studenty rozebírat, diskutovat o nich, stejně jako by měl hledat ne-standardní vzory a modely a ty žákům/studentům předkládat ke srovnání. Měl by jim ukázat, že jde pouze o tradiční chápání společnosti rolí muže a ženy, nikoliv o povinnost se jimi řídit. Měl by jim umožnit svobodně si zvolit, které vzory pro ně budou těmi zásadními a naučit je, že není třeba své rozhodnutí obhajovat před oponenty.

Zásady pozitivní genderové výuky by měly vždy splňovat základní kritéria:

- pedagog by si měl být vědom odlišného přístupu k dívkám a chlapcům,
- měl by respektovat jejich rozdíly, ale ne s nimi dopředu kalkulovat,
- k chlapcům i dívkám přistupuje tzv. rovně,
- nepoužívá standardní genderové výroky typu „na holku slušný výkon“,
- vyhledává nové nestereotypní materiály k výuce, protože spousta např. českých učebnic funguje na principu genderové nerovnosti,
- nabízí alternativní genderové vzory pro obě pohlaví,
- diskutuje s žáky/studenty o genderové nerovnosti, vysvětluje proč tomu tak je.

Pedagog by měl zvolit názornou ukázkou výuky, aktivní formu, při které děti vyvíjí k tomu, aby sdělili své pocity a postoje a pak s nimi o těchto věcech diskutovat. Vhodná je například na základních školách forma pohádek, žáci s učitelem společně rozeberou, proč se chovají postavy v dané pohádce, tak jak se chovají a následně zkusí převyprávět pohádku s převrácením genderových rolí. Nebo se zaměří na rodinné prostředí, děti vyprávějí, jaký je denní rytmus jejich rodiny a zkusí převrátit role maminky a tatínka a pak diskutují, která varianta se jim víc líbí a vyhovuje jim. Pedagog na těchto případech může ukázat, že obě pohlaví mohou zastávat obě tradiční role a není to nic zvláštního. Maminka může jít sekat dřevo a topit v kotli a tatínek může uvařit večeři a přečíst dětem před spaním pohádku. Děti se tak učí, že není nutné, aby dělaly zrovna tu tradiční práci, která přísluší jejich pohlaví podle společenského diktátu, ale podle toho, koho co baví a komu co více vyhovuje.

Rovněž hodnocení žáků by se mělo oprostít od genderové nerovnosti. Neočekávat, že všechny dívky musí být jedničkářky a musí mít víc znalostí než chlapci, a naopak podporovat chlapce ve vzdělávání s tím, že i od nich se očekává výborný výsledek.

Od pedagogů se dnes očekává, že budou s problémem genderové nerovnosti pracovat i ve výuce, spousta z nich tento tlak cítí, uvědomuje si ho, ale nepokládá ho za důležitý. Další část pedagogů s ním pracovat chce, ale neví jak na to, nelze si zde vystačit pouze s vlastním názorem. Proto se v poslední době i v dalším vzdělávání učitelských oborů začaly vydávat publikace, které nabízejí učitelům a učitelkám základní informace o genderových stereotypch a o tom, jak s takovými informacemi pracovat v pedagogické praxi. Jedním za takových projektů přišla v roce 2003 obecně prospěšná společnost Otevřená společnost ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, jejímž cílem je zavedení konceptu gender do pedagogické praxe s názvem Gender ve škole. Výsledkem je odborná příručka pro pedagogy základních a středních škol, kteří vyučují společenské vědy a dále příručka pro studující pedagogické obory, tedy přímo zaměřená na budoucí učitele a učitelky napříč obory.

3.3 Dílčí závěr

Proměny současné rodiny zasáhly především tradiční sociální role ženy a muže. Dlouhodobý proces demokratizace uvnitř rodiny omezil mocenské postavení muže a jeho výsadní postavení. Žena pak získala větší možnost sebeprosazení, s kterým jsou však spojena i některá práva a povinnosti, dříve příslušející pouze mužům.

S těmito proměnami je nedílně spjata i výchova dětí v rodině. Myslím, že částečná ztráta autority muže otce a jeho větší zapojení v péči o domácnost a děti není zcela na škodu a děti jsou tak nenásilnou formou vedeny k jinému vnímání role ženy a muže v rodině, které se odchyluje od tradičních stereotypních modelů.

Harmonizace rodinného a pracovního života je dnes podle mne stěžejním problémem všech partnerských a manželských soužití. Každý člověk pokud aspoň trochu může nebo naopak musí, chodí do práce. A většina lidí, ze své přirozenosti potřebuje mít rodinu a děti. Je pak velmi důležité, aby při uspokojování těchto základních potřeb našli osvíceného zaměstnavatele, který jim vyjde vstříc a oba: zaměstnanec i zaměstnavatel budou mít oporu v zákoně, aby nemohlo docházet ke zneužívání pracovních výhod nebo diskriminaci pracovníka. Člověk, který je spokojený v práci, je spokojený i doma a naopak.

Pedagogové, potažmo školství vůbec má značné možnosti, jak ovlivnit budoucnost svých žáků a studentů v oblasti genderové rovnosti. Pokud už od útlého dětství budou děti striktně vychovávány ke svým tradičním rolím, nemůžeme očekávat, že se budou chovat jinak a že své potomky povedou k jinému modelu životního stylu. I když s ním nebudou zcela spokojeni, nebudou mít odvahu ho změnit, nebo je vůbec nenapadne, že se jim mohou otvírat jiné možnosti.

Pokud však budou mít děti rovné příležitosti už v mateřských a základních školách, budou jim předkládány tradiční i alternativní genderové vzory a modely, bude se s nimi na toto téma diskutovat a budou mít svobodnou volbu ve své životní cestě, můžeme předpokládat, že stejným způsobem povedou i generace následující a v naší společnosti tak mnohem dříve dojde k vyrovnání příležitostí na trhu práce a ve vztazích v osobním a rodinném životě.

Je však nezbytně nutné nepředpokládat, že každý rozumný pedagog tyto informace vnímá, ale zajistit také, aby je aplikoval v praxi. Musí dostat možnost se v této oblasti vzdělávat a mít se na koho obrátit v případě informační nouze. K uvedení rovných příležitostí ve školství by měla být k dispozici také odborná literatura a zejména legislativní podpora nadřazených orgánů.

4 Empirická část

Empirická část obsahuje stanovení cílů výzkumu včetně definování výzkumných otázek, následuje popis metodiky a závěrečné vyhodnocení dat.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem empirického zkoumání je srovnat postoje žen a mužů k otázkám genderové problematiky.

Díličními cíli výzkumu je odpovědět na níže uvedené výzkumné otázky. Tyto otázky jsem vymezila tak, aby korespondovaly se stanoveným cílem mé bakalářské práce.

Otázka č. 1:

Jsou ženy i muži přesvědčeni o tom, že je tradiční výchova ke genderově „správné“ identitě a typickým rolím ženy a muže přežitá?

Otázka č. 2:

Jsou ženy i muži přesvědčeni o tom, že v oblasti školství a trhu práce panují principy rovných příležitostí?

Otázka č. 3:

Existují mezi ženami i muži mezigenerační rozdíly v názorech na genderovou problematiku?

4.2 Metodika výzkumu

Metodou sběru dat jsem zvolila kvantitativní výzkum, stanovila jsem základní výzkumné otázky, výzkumným nástrojem je mnou vytvořený dotazník na principu převážně polouzavřených otázek. Dotazník obsahuje třicet pět otázek. Nabídla jsem respondentům dvě až tři odpovědi s možností doplnit vlastní názor nebo upřesnění v poli „jiná odpověď“. (Dotazník – příloha B)

Pro svůj výzkum jsem si zvolila skupinu odhadem kolem 200 osob. Zastoupeny budou věkové kategorie 18 – 30 let, 31 – 60 let a 61 a více let. Respondenti jsou rozděleni na muže a ženy bez další selekce. Zjišťovala jsem tvrdá data (pohlaví a věk) a měkká data - názory a postoje respondentů k danému tématu.

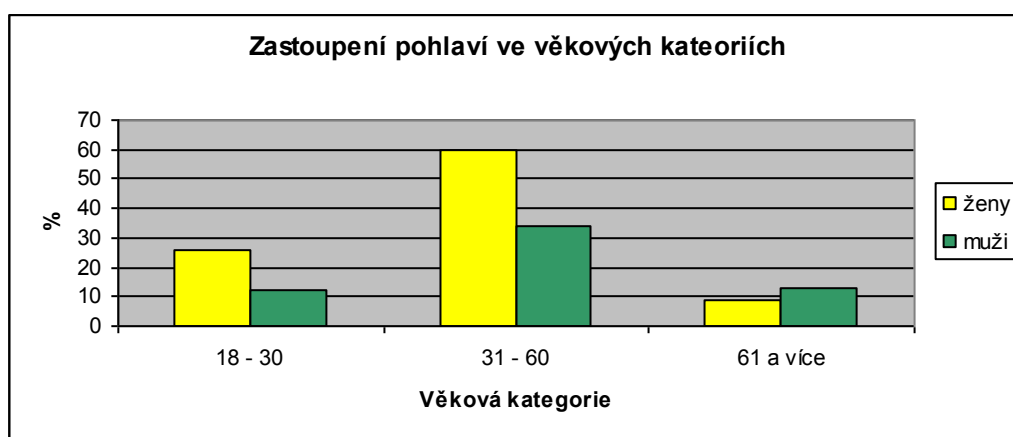
Šablonu dotazníku jsem vytvořila pomocí veřejné dotazníkové služby na internetových stránkách www.vyplnto.cz. Odkaz na elektronické vyplnění dotazníku byl poslán náhodnému vzorku přibližně 200 respondentů ve věkové kategorii od 18-ti let. Předpokládala jsem návratnost dotazníku zhruba 50%.

Použitím vhodné počítačové aplikace bylo možné odpovědi vyjádřit i graficky. Poté jsem provedla analýzu sebraných dat a na jejím základě jsem se snažila odpovědět na stanovené výzkumné otázky.

4.3 Vyhodnocení výzkumu

Návratnost dotazníků byla více než uspokojivá (přibližně 77%), na dotazník odpovědělo celkem 154 respondentů. Podíl mezi muži a ženami nebyl rovnocenný (95 žen, 59 mužů), z tohoto důvodu bylo provedeno vyhodnocení názorů a postojů zvlášť u žen a zvlášť u mužů.

Graf 1 Zastoupení pohlaví ve věkových kategoriích

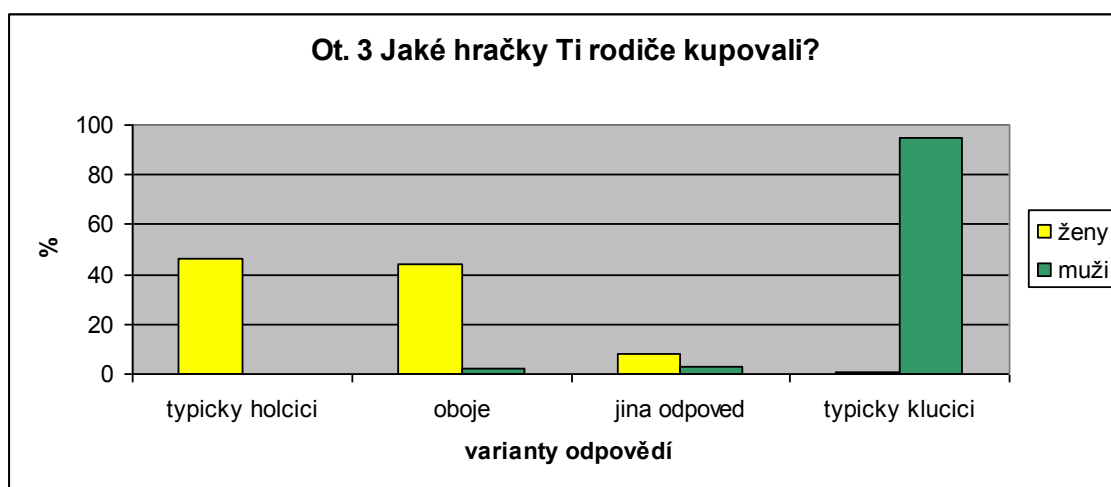
Z grafu (Graf 1) je patrné, že v prvních dvou věkových kategoriích, byly ochotnější na dotazník odpovědět spíše ženy. V kategorii seniorů je poměr žen a mužů relativně vyvážený.

1. výzkumná otázka

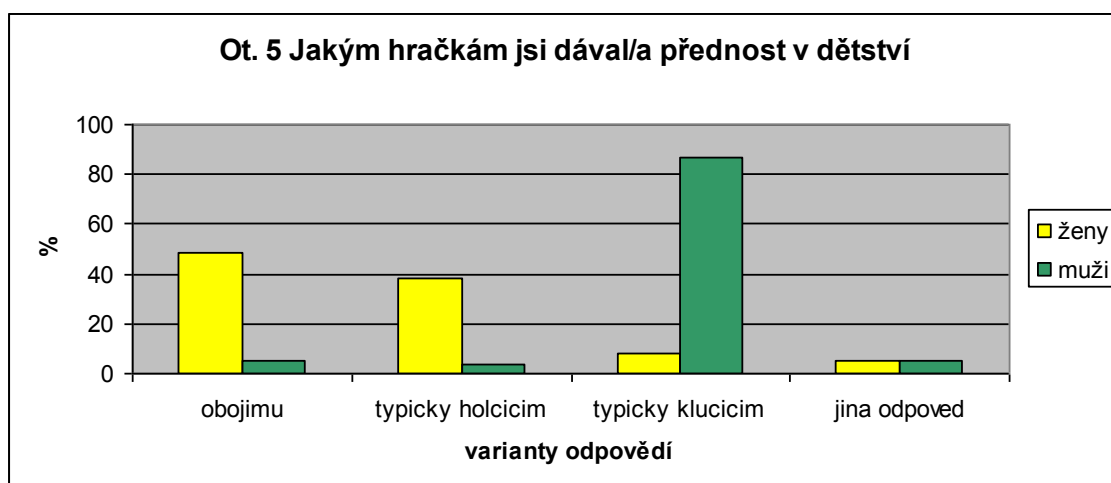
První výzkumná otázka byla směřována na zjištění názorů ohledně tradiční výchovy ke „správné“ genderové identity a k rozdělení rolí v rodině.

Ke zjištění názorů respondentů mi posloužily odpovědi na otázky 3-18 a 22-26. Rozbor odpovědí přináší následující grafy a jejich komentáře.

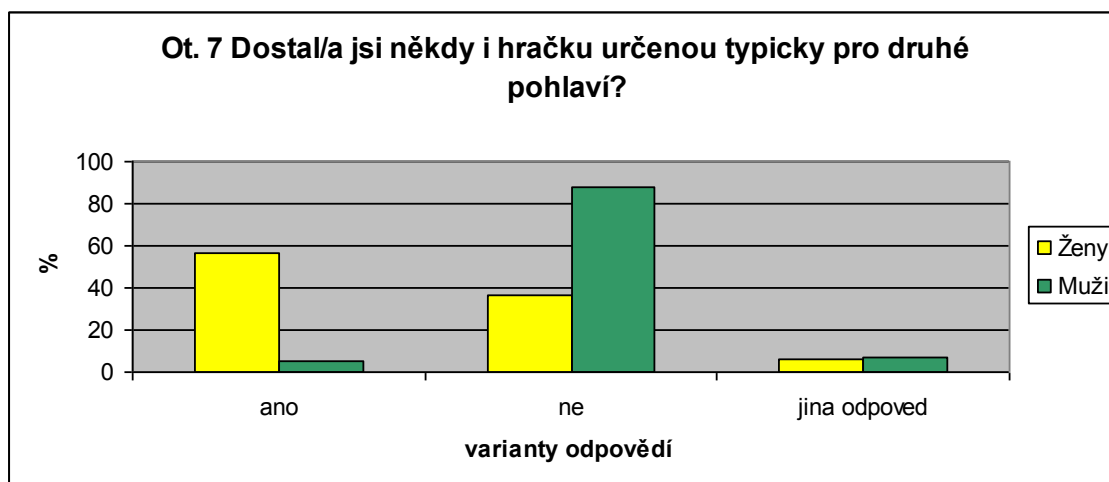
Graf 2 Ot. 3 Jaké hračky Ti rodiče kupovali?

Graf 3 Ot. 5 Jakým hračkám jsi dával/a přednost v dětství?

Graf 4 Dostal/a jsi někdy i hračku určenou typicky pro druhé pohlaví?

Ze srovnání výše uvedených grafů (o a **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**) je patrné, že chlapci dostávají v naprosté většině případů (95% dotázaných) typicky klučíčí hračky, ostatní uvedli, že měli hračky určené pro obě pohlaví. Z odpovědi na otázku 7 vyplývá, že 5% dotázaných mužů dostalo někdy i hračku typickou pro druhé pohlaví. Po typicky holčíčí hračky toužilo 8% mužů.

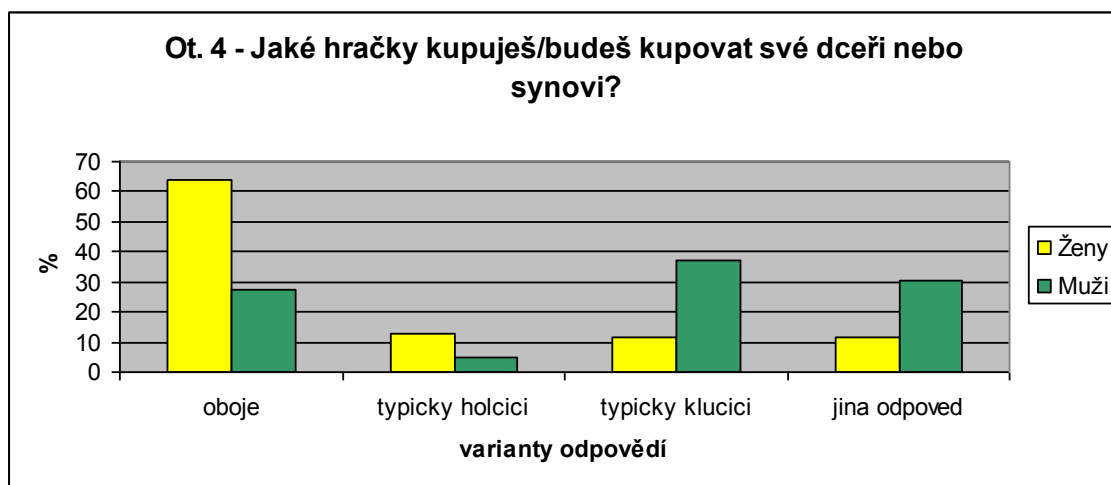
Rodiče chlapcům kupovali, popř. chlapci dostávali pouze typicky klučíčí hračky, tato skutečnost korespondovala s přáním chlapců, protože na otázku č. 5 naprostá většina mužů odpověděla, že si přáli typicky klučíčí hračky.

Zhruba polovina žen (46% dotázaných) uvádí, že jim rodiče kupovali i hračky určené typicky pro druhé pohlaví (viz o) Toto potvrzují i odpovědi žen na otázku č. 7, kde více než 56% žen potvrzuje, že skutečně dostalo hračku určenou typicky pro chlapce. Asi 48% žen toužilo po hračkách určených pro oboje pohlaví a dokonce 8% dotázaných žen si přálo typicky klučíčí hračku.

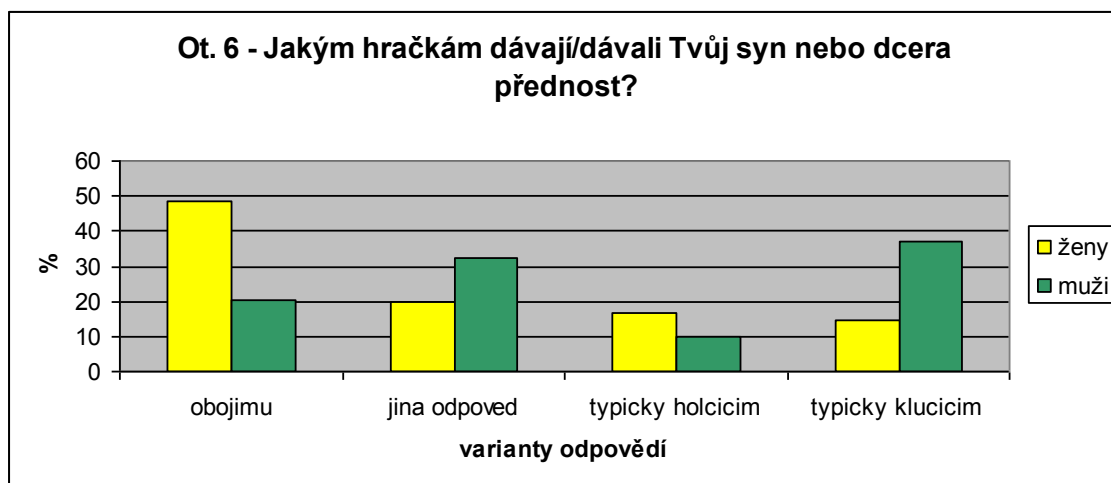
Z těchto výsledků vyplývá, že ženy si ve svém dětství hrály převážně s hračkami pro oboje pohlaví, kdežto chlapci byli výběrem hraček více vyhraněni na hračky určené typicky pro jejich pohlaví.

K určení, zda mezi respondenty dochází k přenosu genderových stereotypů na vlastní děti, poslouží odpovědi na otázky 4, 6 a 8.

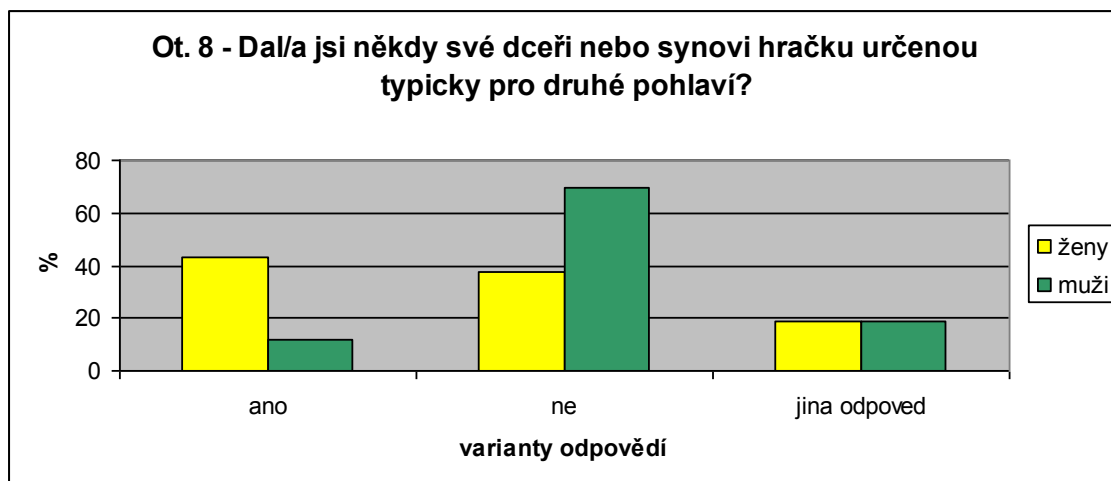
Graf 5 Ot. 4 Jaké hračky kupuješ/budeš kupovat své dceři nebo synovi?

Graf 6 Ot. 6 Jakým hračkám dávají/dávali Tvůj syn nebo dcera přednost?

Graf 7 Ot. 8 Dal/a jsi někdy své dceři nebo synovi hračku určenou typicky pro druhé pohlaví?

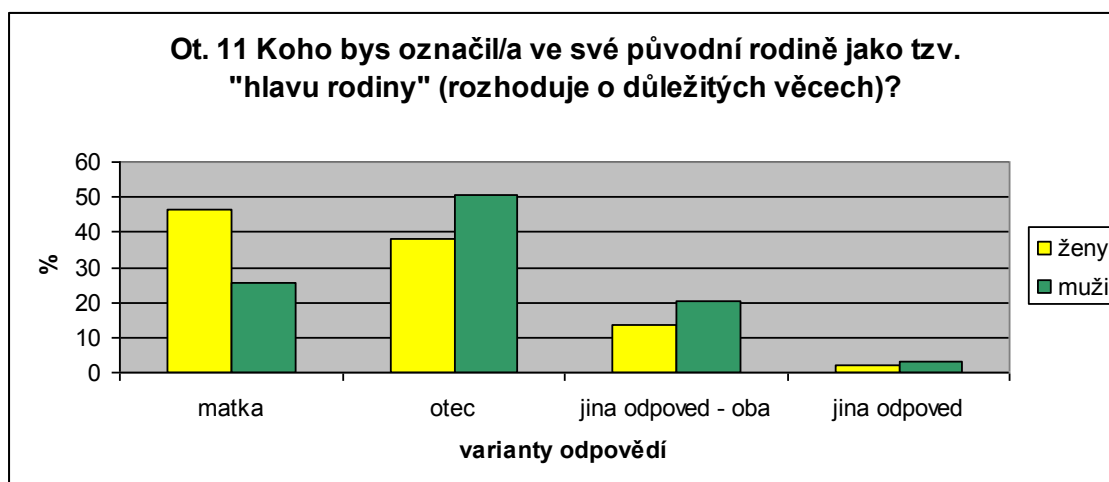

Z odpovědí na otázku č. 4 je zřejmé, že respondenti, kteří mají potomky pouze jednoho pohlaví odpovídali: „typicky holčičí, typicky klučičí“. Respondenti, kteří mají dceru/y i syna/y si vybrali buď možnost „oboje“ nebo „jinou odpověď“ a uváděli, že kupovali hračky podle pohlaví dceři typicky holčičí, klukovi typicky klučičí. Z první dvojice sloupců v grafu Graf 5 (odpověď „oboje“) je viditelné, že ženy jsou ochotny kupovat svým dětem i hračky určené pro druhé pohlaví. Pokud hračku kupuje muž, drží se genderových stereotypů. Tuto skutečnost potvrzují i výsledky odpovědí na otázku č. 8.

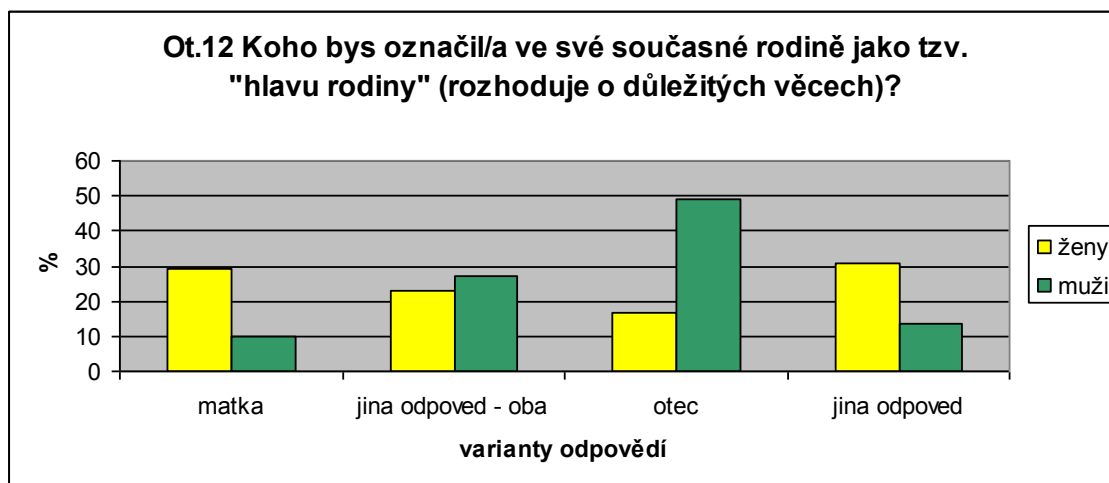
Ženy si myslí, že jejich děti neupřednostňují hračky typické pro jedno pohlaví, kdežto muži se domnívají, že jejich děti preferují hračky právě typické pro jejich pohlaví.

Zda je role muže a ženy v rodině předávána z generace na generaci, vyplývá z odpovědí respondentů na otázky č. 11-14 a 22-25.

Graf 8 Ot. 11 Koho bys označil/a ve své původní rodině jako tzv. „hlavu rodiny“ (rozhoduje o důležitých věcech)?

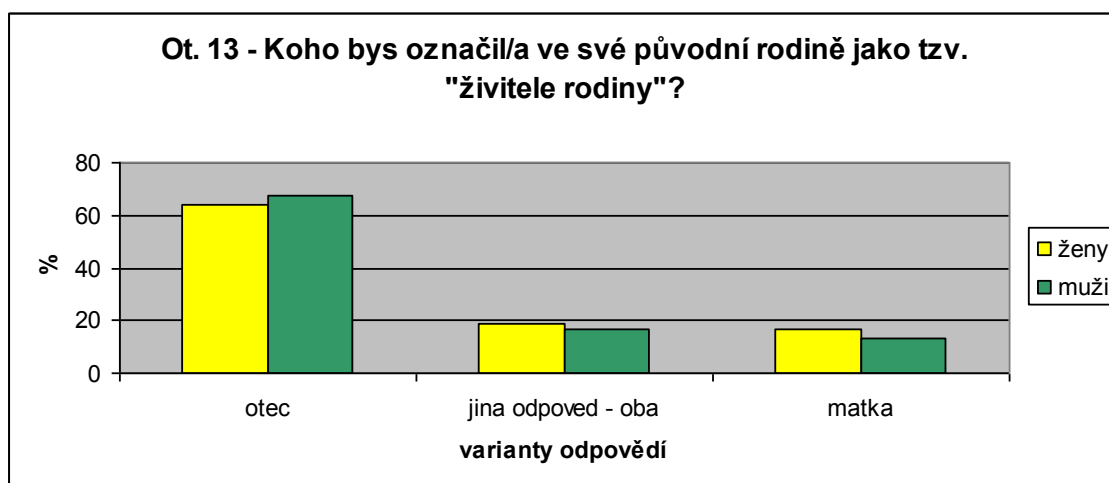

Graf 9 Ot. 12 Koho bys označil/a ve své současné rodině jako tzv. „hlavu rodiny“ (rozhoduje o důležitých věcech)?

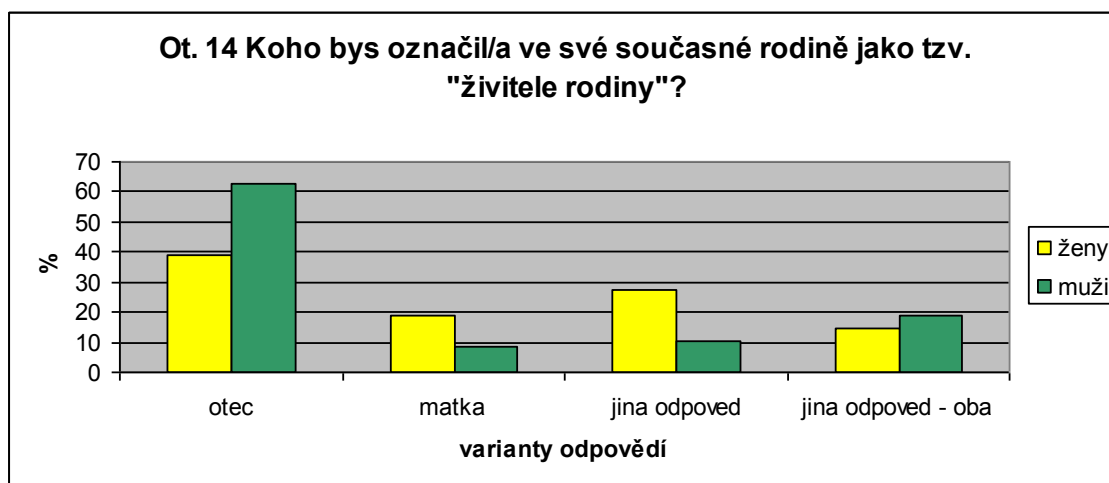

Ženy ve svých původních rodinách uznávaly jako autoritu tzv. „hlavu rodiny“ striktně buď matku nebo otce. Muži uznávali ve svých původních rodinách více otce než matky. Ve svých současných rodinách ženy udávají, že funkce „hlavy rodiny“ je rozdělena mezi partnery rovnoměrně. Muži mají na věc jiný náhled a ve větší míře označují sami sebe jako „hlavu rodiny“.

Graf 10 Ot. 13 Koho bys označil/a ve své původní rodině jako tzv. „živitele rodiny“?

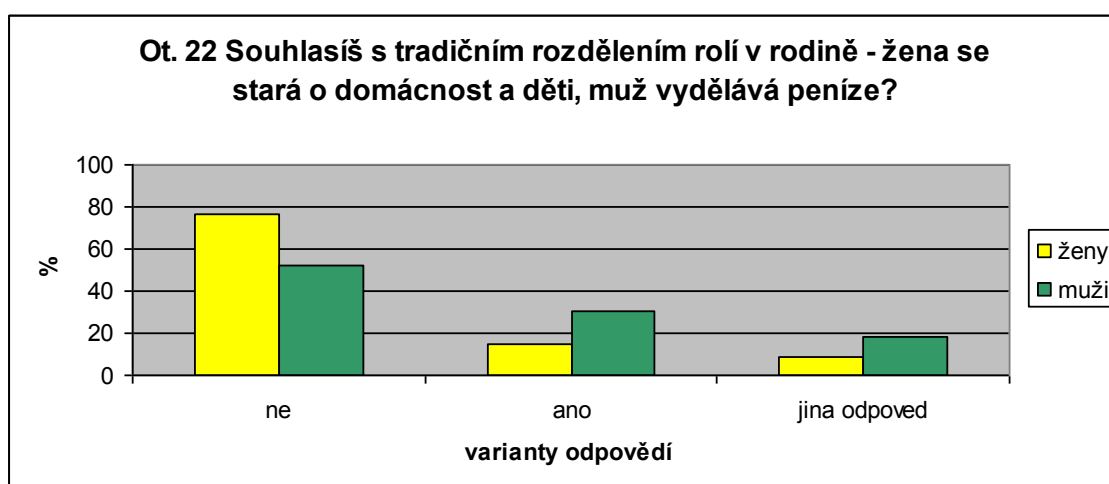
Graf 11 Ot. 14 Koho bys označil/a ve své současné rodině jako tzv. „živitele rodiny“?

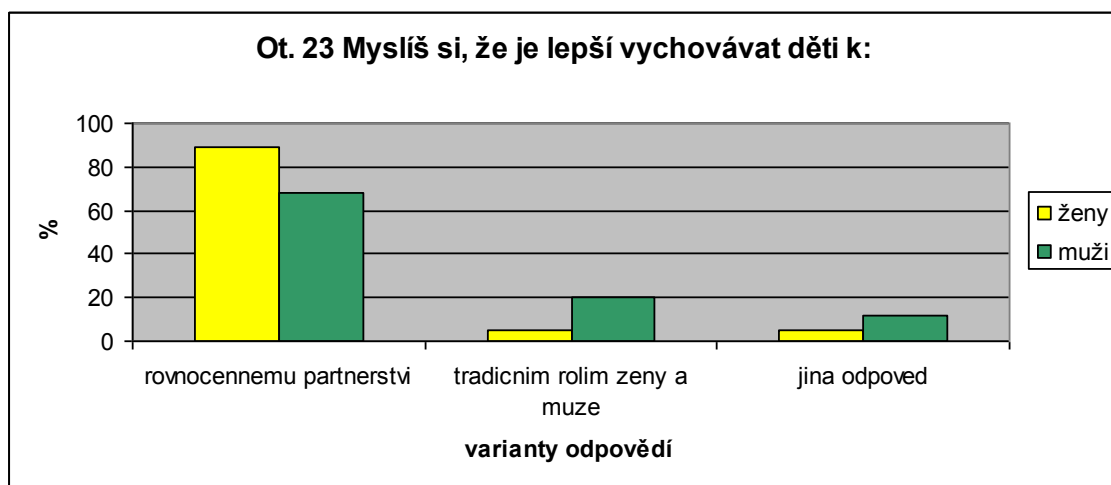
V původních rodinách žen i mužů byl „živitelem rodiny“ striktně otec, tuto variantu zvolilo 64% žen 67% mužů. Odpověď „matka“ nebo „jiná odpověď“ je v těchto případech méně četná.

Z grafu Graf 11 lze vysledovat, že se v současných rodinách žen i mužů zvýšil podíl účasti žen na finančním zajištění rodiny. Přesto si ženy i muži myslí, že úloha „živitele rodiny“ stále setrvává na otci.

Graf 12 Ot. 22 Souhlasíš s tradičním rozdělením rolí v rodině – že se stará o domácnost a děti, muž vydělává peníze?

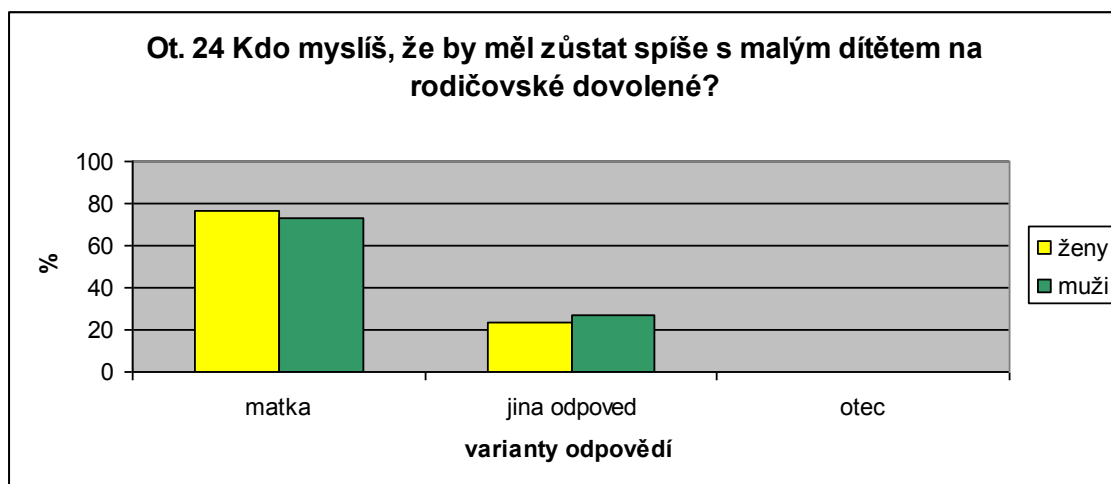

Graf 13 Ot. 23 Myslíš si, že je lepší vychovávat děti k...

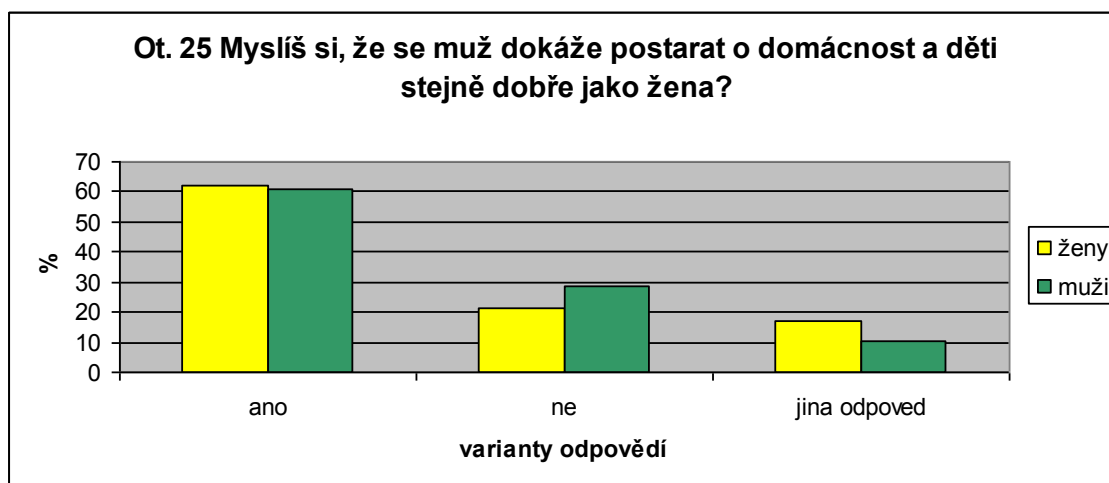

Naprostá většina žen i mužů nesouhlasí s tradičním rozdělením rolí v rodině, proto si myslí, že je lepší vychovávat vlastní děti k rovnocennému partnerství. U části mužů však ještě převládá příklon k tradičnímu rozdělení rolí.

Graf 14 Ot. 24 Kdo myslíš, že by měl zůstat spíše s malým dítětem na rodičovské dovolené?

Graf 15 Ot. 25 Myslíš si, že se muž dokáže postarat o domácnost a děti stejně dobře jako žena?

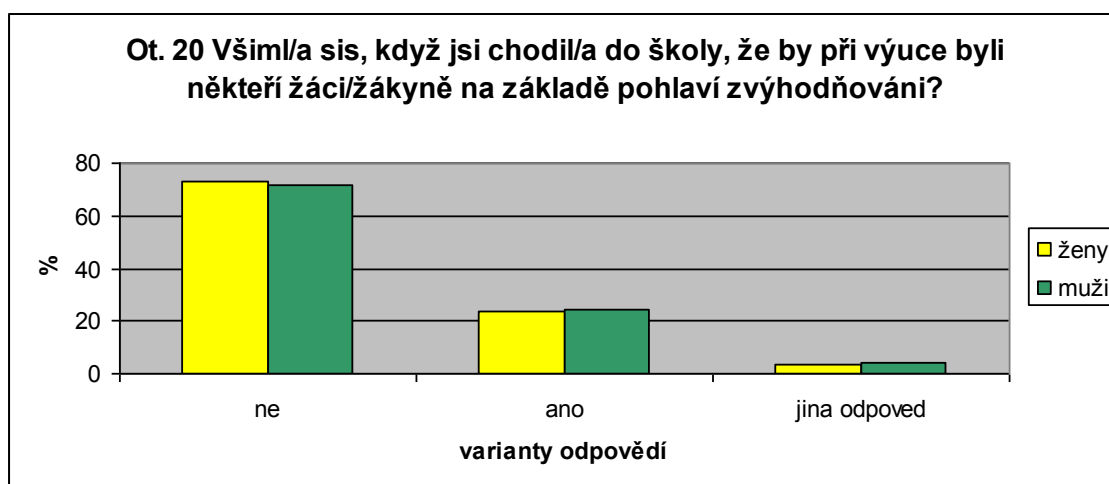

Ženy i muži zastávají názor, že pro dítě je lepší, když s ním v prvních letech života zůstává doma matka. Muži jsou však více než ženy nakloněni názoru, že v určitých situacích mohou zůstat doma s dětmi i oni např. pokud má žena vyšší příjem.

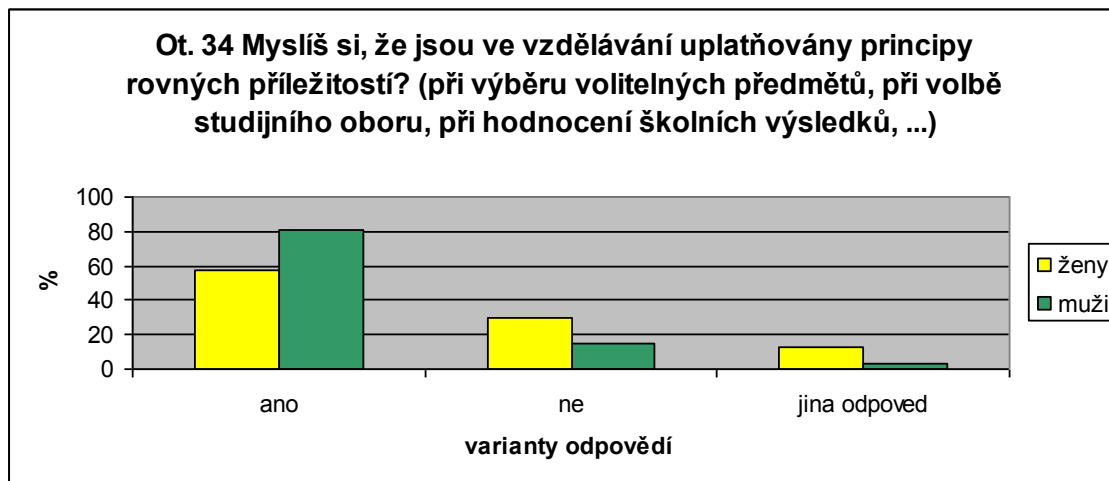
2. výzkumná otázka

Na základě druhé výzkumné otázky se budu zabývat problematikou diskriminace a rovných příležitostí ve školství a na trhu práce. Podklady k tomuto zhodnocení mi přinesou odpovědi na otázky č. 20, 21, 27, 28, 30, 31, 33 a 34.

Graf 16 Ot. 20 Všiml/a sis, když jsi chodil/a do školy, že by při výuce byli někteří žáci/žákyně na základě pohlaví zvýhodňováni?

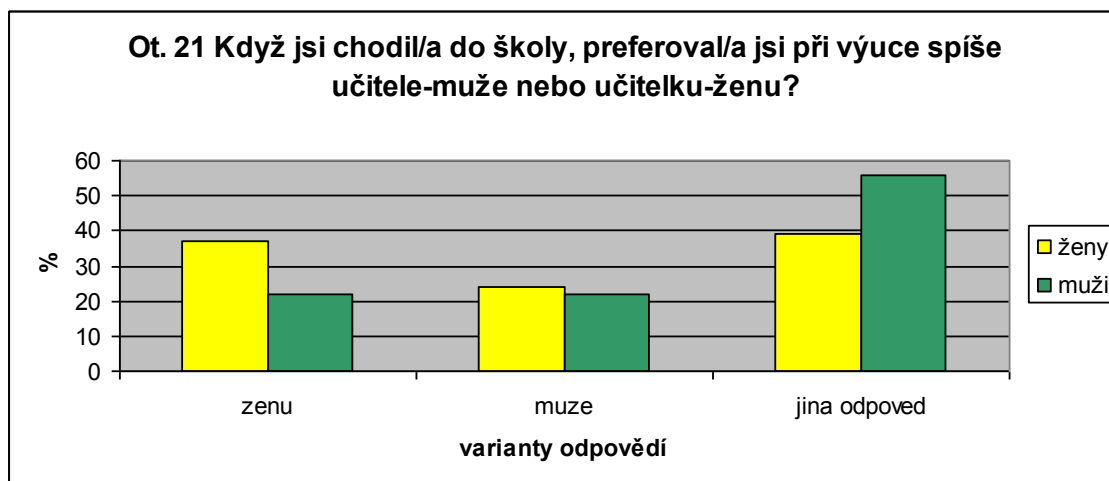

Graf 17 Ot. 34 Myslíš si, že jsou ve vzdělávání uplatňovány principy rovných příležitostí? (při výběru volitelných předmětů, při volbě studijního oboru, při hodnocení školních výsledků,...)

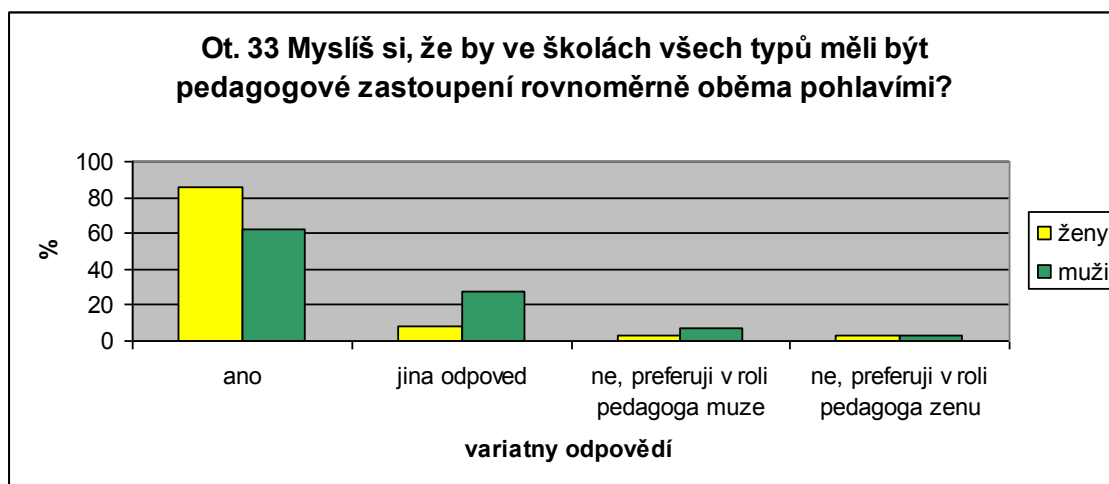

Převážná většina žen (73%) a mužů (71%) si během své školní docházky nevšimla, že by při výuce byli někteří žáci nebo žákyně diskriminováni nebo zvýhodňováni na základě jejich pohlaví. Více než 80% dotázaných mužů si myslí, že jsou ve vzdělávání uplatňovány principy rovných příležitostí. Ženy už o tom tak silně přesvědčeny nejsou.

Graf 18 Ot. 21 Když jsi chodil/a do školy, preferoval/a jsi při výuce spíše učitele- muže nebo učitelku- ženu?

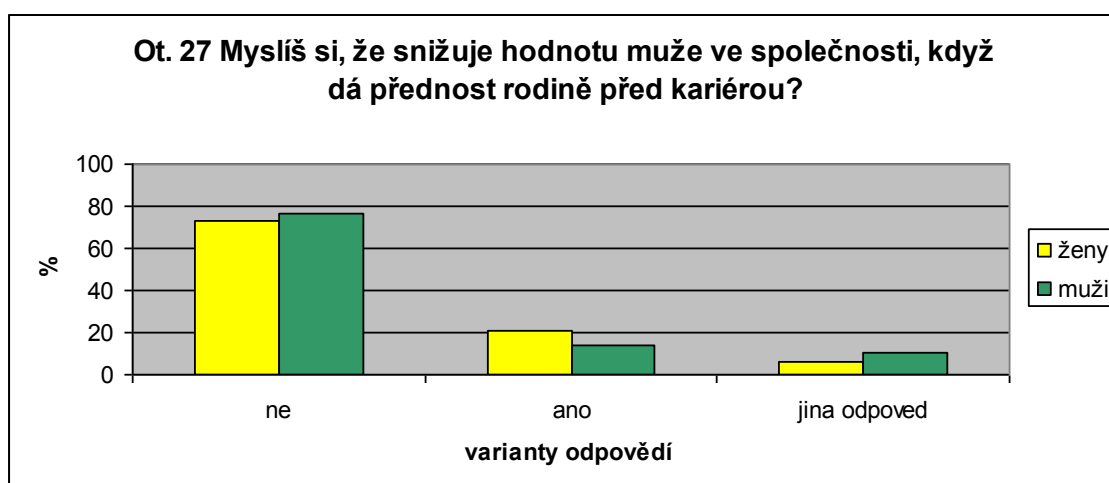

Graf 19 Ot. 33 Myslíš si, že by ve školách všech typů měli být pedagogové zastoupení rovnoměrně oběma pohlavími?

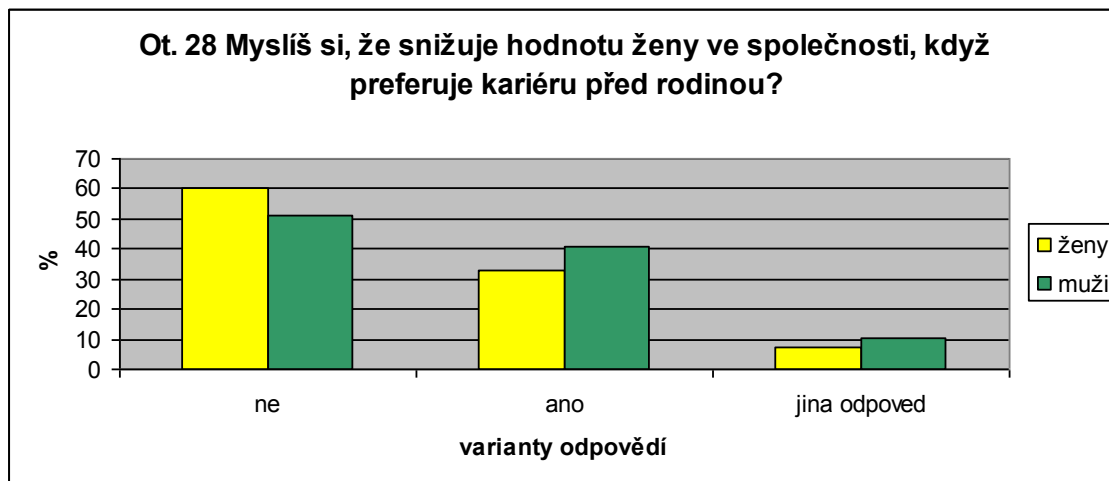

V odpovědích žen na otázky 21 a 33 se vyskytl zřetelný rozpor. Ženy, při své školní docházce, preferovaly v roli pedagoga ženu, ale v současné době zastávají názor, že by ve školách měli být pedagogové zastoupení rovnoměrně oběma pohlavími. Muži v odpovědích poukazovali na to, že nezáleží na pohlaví, ale spíše na odbornosti pedagoga. Zároveň připouští, že by zastoupení mužů a žen ve školství mělo být rovnoměrné.

Graf 20 Ot. 27 Myslíš si, že snižuje hodnotu muže ve společnosti, když dá přednost rodině před kariérou?

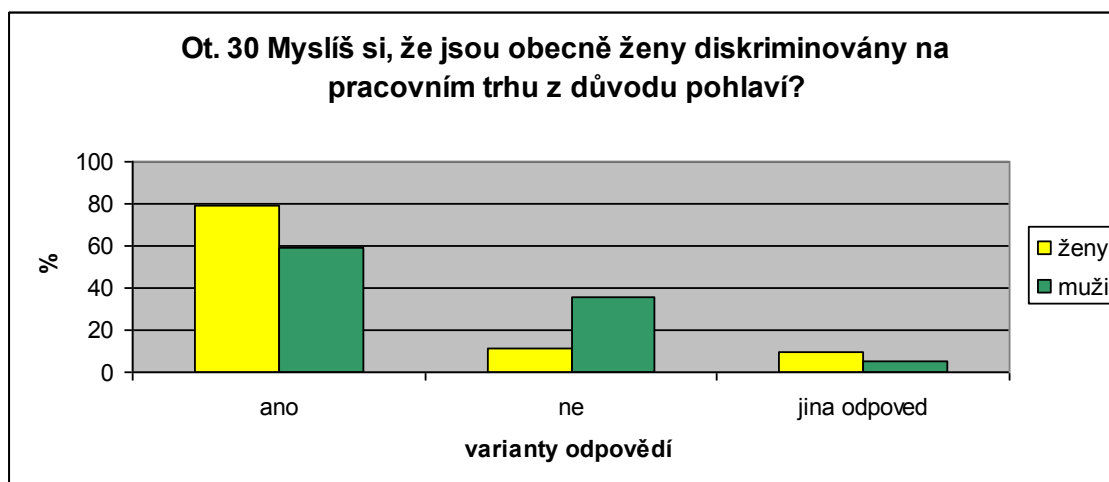

Graf 21 Ot. 28 Myslíš si, že snižuje hodnotu ženy ve společnosti, když preferuje kariéru před rodinou?

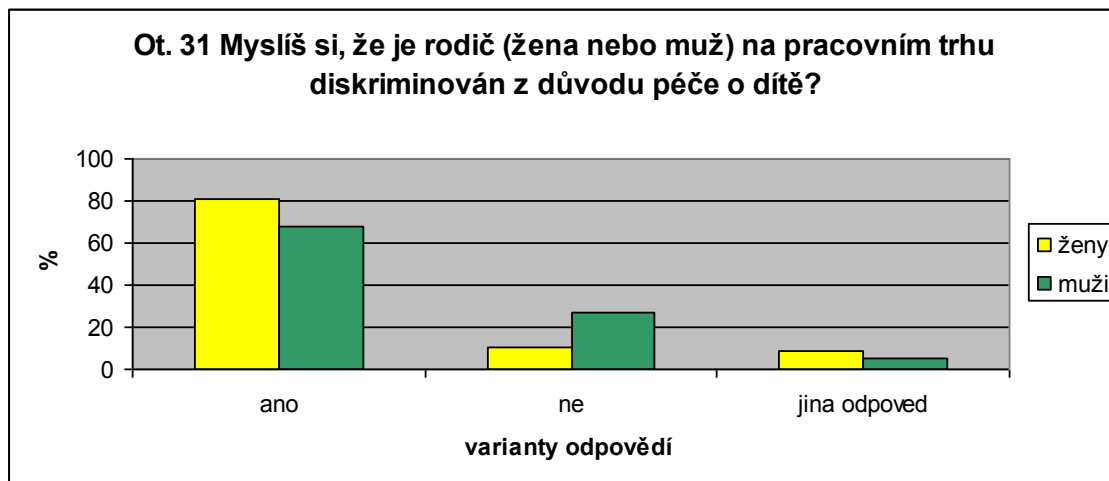

Muži začínají věnovat více pozornosti a času rodině, zatímco ženy budují své pracovní pozice. Více mužů než žen si myslí, že se nesníží jejich hodnota ve společnosti, pokud se soustředí více na rodinu. V případě, že žena dá přednost kariéře, nejsou muži přesvědčeni o tom, že to sníží ženinu hodnotu ve společnosti. Ženy si myslí, že se jejich hodnota ve společnosti nesníží, pokud budou preferovat kariéru před rodinou a současně si myslí, že se nesníží ani hodnota muže, pokud dá přednost rodině před kariérou.

Graf 22 Ot. 30 Myslíš si, že jsou obecně ženy diskriminovány na pracovním trhu z důvodu pohlaví?

Graf 23 Ot. 31 Myslíš si, že je rodič (žena nebo muž) na pracovním trhu diskriminován z důvodu péče o dítě?

V odpovědích na otázky 30 a 31 se ženy i muži, jen s malým rozdílem, shodují v tom, že diskriminace na trhu práce ať už z důvodu pohlaví nebo rodičovství existuje.

3. výzkumná otázka

Poslední výzkumnou otázkou chci porovnat, zda existuje mezigenerační rozdíl mezi muži a ženami v otázkách genderové problematiky. K tomuto účelu jsem zvolila odpovědi na otázky 24, 27, 29.

Tab. 1 Kontingenční tabulka – ot. 2 a 24 - ženy

Vekova kategorie	Kontingenční tabulka (ženy úprava v úprava na kontingenční tab) Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)	
	Kdo myslis, ze by mel zustat spise s malym ditetem na rodicovske dovolene? matka	Kdo myslis, ze by mel zustat spise s malym ditetem na rodicovske dovolene? jina odpoved
Řádk. četn. 18 - 30	69,23%	30,77%
Řádk. četn. 31 - 60	80,00%	20,00%
Řádk. četn. 61 a vice	66,67%	33,33%

Tab. 2 Kontingenční tabulka – ot. 2 a 24 - muži

	Kontingenční tabulka (muži úprava v úprava na kontingenční tab) Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)		
	Vekova kategorie	Kdo myslis, ze by mel zostat spise s malym ditem na rodicovske dovolene? matka	Kdo myslis, ze by mel zostat spise s malym dite- tem na rodicovske dovo- lene? jina odpoved
Řádk. četn.	18 - 30	50,00%	50,00%
Řádk. četn.	31 - 60	73,53%	26,47%
Řádk. četn.	61 a vice	92,31%	7,69%

Ve věkové kategorii 31 – 60 let si ženy z 80% myslí, že by s dítětem měla zůstat na rodičovské dovolené matka. Ostatní věkové kategorie mají sice stejný, ale méně vyhraněný názor. Muži v nejstarší věkové kategorii se zcela evidentně drží tradičního pohledu – myslí si, že by s dítětem měla zůstat matka. Naproti tomu si polovina mužů ve věkové kategorii 18-30 let myslí, že s dítětem může zůstat doma i otec.

Tab. 3 Kontingenční tabulka – ot. 2 a 27 - ženy

	Kontingenční tabulka (ženy úprava v úprava na kontingenční tab) Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)			
	Vekova kategorie	Mylis si, ze snizuje hodnotu muze ve spolecnosti, kdyz da prednost rodine pred karierou? ne	Mylis si, ze snizuje hodnotu muze ve spo- lecnosti, kdyz da pred- nost rodine pred karie- rou? ano	Mylis si, ze sni- zuje hodnotu muze ve spolec- nosti, kdyz da prednost rodine pred karierou? jina odpoved
Řádk. četn.	18 - 30	73,08%	15,38%	11,54%
Řádk. četn.	31 - 60	73,33%	21,67%	5,00%
Řádk. četn.	61 a vice	66,67%	33,33%	0,00%

Tab. 4 Kontingenční tabulka – ot. 2 a 27 - muži

	Kontingenční tabulka (muži úprava v úprava na kontingenční tab) Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)			
	Vekova kategorie	Myslis si, že snižuje hodnotu muže ve společnosti, když dá přednost rodině před kariérou? ne	Myslis si, že snižuje hodnotu muže ve společnosti, když dá přednost rodině před kariérou? ano	Myslis si, že snižuje hodnotu muže ve společnosti, když dá přednost rodině před kariérou? jina odpověď
Řádk. četn.	18 - 30	75,00%	8,33%	16,67%
Řádk. četn.	31 - 60	82,35%	5,88%	11,76%
Řádk. četn.	61 a více	61,54%	38,46%	0,00%

Mezigenerační rozdíl u odpovědí na otázku 27 je znatelný jak u žen, tak u mužů. Nejstarší generace více připouští, na rozdíl od ostatních věkových kategorií, že může klesnout hodnota muže ve společnosti, pokud dá přednost rodině před kariérou.

Tab. 5 Kontingenční tabulka – ot. 2 a 29 - ženy

	Kontingenční tabulka (ženy úprava v úprava na kontingenční tab) Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)			
	Vekova kategorie	Vadilo by Ti, kdyby mel/a Tvuj partner/partnerka vyssi plat nez Ty? ne	Vadilo by Ti, kdyby mel/a Tvuj partner/partnerka vyssi plat nez Ty? ano	Vadilo by Ti, kdyby mel/a Tvuj partner/partnerka vyssi plat nez Ty? jina odpověď
Řádk. četn.	18 - 30	96,15%	3,85%	0,00%
Řádk. četn.	31 - 60	95,00%	0,00%	5,00%
Řádk. četn.	61 a více	100,00%	0,00%	0,00%

Tab. 6 Kontingenční tabulka – ot. 2 a 29 - muži

	Kontingenční tabulka (muži úprava v úprava na kontingenční tab) Četnost označených buněk > 10 (Marginální součty nejsou označeny)			
	Vekova kategorie	Vadilo by Ti, kdyby mel/a Tvuj partner/partnerka vyssi plat nez Ty? ne	Vadilo by Ti, kdyby mel/a Tvuj partner/partnerka vyssi plat nez Ty? ano	Vadilo by Ti, kdyby mel/a Tvuj partner/partnerka vyssi plat nez Ty? jina odpověď
Řádk. četn.	18 - 30	66,67%	33,33%	0,00%
Řádk. četn.	31 - 60	88,24%	2,94%	8,82%
Řádk. četn.	61 a více	92,31%	7,69%	0,00%

Nejvíce vyhraněné názory na otázku výše platu mezi partnery mají ženy i muži ve věkové kategorii 61 a více let. Shodně uvádí, že by jim nevadilo, kdyby měl jejich partner nebo jejich partnerka vyšší plat než oni. Mezigenerační rozdíly se však vyskytly mezi muži, kde v nejmladší věkové kategorii 33% dotázaných uvádí, že by jim tato situace vadila.

4.4 Dílčí závěr

Po analýze a vyhodnocení všech získaných dat mohu na:

- výzkumnou otázku č.1

Jsou ženy i muži přesvědčeni o tom, že je tradiční výchova ke genderově „správné“ identitě a typickým rolím ženy a muže přežitá?

odpovědět takto:

Ano, ženy i muži si myslí, že tradiční výchova dívek a chlapců k genderově typickým rolím žen a mužů je již minulostí.

Většina z nich ve svých odpovědích uvádí příklon k výchově na principech rovných příležitostí. Přesto ale ve svých současných rodinách kopírují tradiční model uspořádání rodiny a výchovy svých dětí, ze svých původních rodin. Toto setrvávání u zastaralého modelu ponejvíce spojují se svou rodinnou ekonomickou situací, kdy živitelem rodiny stále zůstává muž.

Přese všechny problémy, s kterými se v životě setkávají, se ale myšlení lidí začíná obracet i k alternativním možnostem, neboť ženy i muži si myslí, že o děti a rodinu jsou schopni se rovnocenně postarat oba partneři. Jsem přesvědčena o tom, že je to tím, že muži začínají klást větší důraz na rodinu než na pracovní záležitosti a kariérní postup.

- výzkumnou otázku č. 2

Jsou ženy i muži přesvědčeni o tom, že v oblasti školství a trhu práce panují principy rovných příležitostí?

odpovědět takto:

Ano, ženy i muži si myslí, že ve školství a ve vzdělávání panují rovné příležitosti.

Ne, obě pohlaví se shodují v tom, že na trhu práce stále převládá diskriminace na základě pohlaví i v souvislosti s výkonem rodičovských práv, a to převážně vůči ženám.

Ženy ani muži nezaznamenali nijak výrazně, během své školní docházky, zvýhodňování žáků/kyň na základě pohlaví. Pokud se s tímto problémem setkali, bylo to, jak vypovídali, jen ve výjimečných případech. Řekla bych, že je to dáno, tím, že jako děti tyto situace nevidíme tak zřetelně. Jinak si velká většina žen i mužů myslí, že ve školství jsou uplatňovány rovné principy a šance.

V souvislosti s tím, že muži zaměřují častěji svou pozornost na rodinu, otvírá se ženám prostor pro jejich realizaci v zaměstnání, což vyplývá z otázek na preference rodiny nebo práce u žen a mužů. Ani ženy ani muži nejsou přesvědčeni, že by ženy byly označeny za špatné matky, když dají přednost kariéře před péčí o děti nebo že by muži byli považováni za slabochy, pokud věnují převážnou pozornost rodině a kariéru tzv. neřeší. Přes tento pozitivní posun v myšlení lidí však stále převládá názor, že navzdory snahám o zlepšení přetrvává problém s diskriminací, převážně žen, v souvislosti s pohlavím a rodičovskými právy.

- výzkumnou otázku č. 3

Existují mezi ženami i muži mezigenerační rozdíly v názorech na genderovou problematiku?

odpovědět takto:

Ano, mezigenerační rozdíly v názorech na genderovou problematiku existují.

U otázky kdo by měl pečovat o malé dítě je v ženské skupině výraznější postoj nejstarší věkové kategorie oproti dvěma mladším. V mužské skupině projeví nejmladší muži ochotu k alternativě oproti seniorům, kteří mají velmi vyhraněný názor. Opět si myslím, že se zde odráží orientace mladých mužů směrem k rodině.

S tím je v blízké spojitosti i otázka alternativy k mateřské dovolené - dovolená otcovská. Seniorská kategorie ve skupině žen i mužů je zcela evidentně přesvědčena o tom, že pokud se muž rozhodne pečovat o dítě, společnost na něho bude nahlížet s mírným despektem. Obě mladší věkové kategorie v tom problém nevidí. Dokonce si myslím, že ženy zcela určitě ocení zájem muže o rodinu a že naopak v jejich očích jeho hodnota stoupne.

Nejvíce mě překvapil mezigenerační rozdíl v postojích a názorech na otázku platu. V ženské skupině převládla napříč věkovým spektrem vzácná shoda, téměř všechny ženy uvádí, že jim nevádí, když má partner vyšší plat než ony. V mužské skupině uvádí osobní problém s tímto stavem nejmladší skupina respondentů. Očekávala jsem, že toto bude vadit spíše střední a seniorské kategorii, ale myslím, že tento výsledek je dán tím, že ve skupině seniorů mají již všichni přibližně podobné příjmy (důchody) a ve věkové skupině střední generace k problému přistupují respondenti pragmaticky s ohledem na zabezpečení rodiny a nerozlišují nijak výrazně podíl ženy a muže

Závěr

Ve své práci jsem v první kapitole rozebrala problematiku tvorby genderu z pohledu biologického i sociálního. Lehce jsem se dotkla několika stěžejních teorií, které ve svých dobách rozvíjely významné osobnosti psychologie, sociologie a ostatních humanitních věd, jako byl např. Sigmund Freud nebo Sandra Bem. Velký význam pro tvorbu genderu, genderové identity a na ně navazující stereotypy má proces socializace jedince. V této kapitole jsem poukázala i na otázky genderové rovnosti, diskriminace, a rovných příležitostí.

V druhé kapitole jsem se krátce zastavila u historie emancipace a feminizmu, která ač krátká, tak její kořeny sahají až do dob starověku. Vzhledem k průběhu vývoje, pro mě bylo překvapivé zjištění, že zatímco ve světě se již na emancipaci a feminismus nehledí jako na něco podřadného a začínají se prolínat do všech společenských oblastí, v našich zemích jsme téměř o století zpět za světem. Tento stav byl nepochybně způsoben oběma světovými válkami a především obdobím, kdy u nás převládal hluboký socialismus.

Třetí kapitola je zaměřena na souvislosti genderu v rodině a škole. Na tuto tematickou oblast jsem se zaměřila, protože sama mám děti a zároveň pracuji ve školství. Oblast výchovy a vzdělávání by dle mého názoru mohla vydat na samostatnou práci o genderové problematice, otázkách rovnosti mezi partnery, rozdělení rolí, rovných šancích nejen ve vzdělávání, ale následně i v pracovní oblasti.

V části empirického výzkumu jsem si stanovila v souladu s tématem mé práce hlavní výzkumné otázky a hledala jsem na ně odpovědi. K tomu mi posloužila metoda kvantitativního výzkumu za použití dotazníku, který jsem distribuovala pomocí internetu. Po vyhodnocení a analýze získaných odpovědí jsem dospěla, k tomu, že na všechny položené výzkumné otázky lze najít odpověď.

Většinou se mé předpoklady potvrdily, ale zjistila jsem určité posuny v myšlení lidí a v jejich postojích k otázkám genderu. Podle mě sice lidé stále udržují a kopírují genderové stereotypy, ale již si uvědomují, že existují i jiné možnosti. Určitě z mého pohledu je pozitivní i to, že ženy i muži více vnímají genderové nerovnosti, které jim také nejsou lhostejné.

Lidé, zabývající se sociální pedagogikou, tedy erudovaní a znalí odborníci mohou problematiku genderu, rovných šancí a diskriminace na základě pohlaví, věku, nebo národnosti, řešit v rámci státních institucí i za pomoci různých neziškových organizací jako jsou: NESEHNUTÍ, ŽÁBA NA PRAMENI, GENDER STUDIES atd. Do širšího povědomí lidí tak mohou vnášet hlavně osvětovou činnost pořádáním různých akcí, kampaní, přednášek a seminářů a to nejen pro laickou veřejnost a pro lidi, které tato problematika zajímá, ale mohou tyto informativní a diskusní pořady nabízet i do základních a středních škol, například v rámci předmětů jako jsou rodinná výchova, občanská výchova apod.

Myslím, že genderová rovnost je natolik zajímavé téma, že určitě zaujme nejen žáky, žákyně, studenty a studentky, ale i pedagogické pracovníky a prostřednictvím dětí se o ní mohou více dovědět i rodiče, kteří se třeba s tímto tématem v běžném životě nesetkali.

Určitě je třeba v hledání řešení problémů genderových nerovností vytrvat a podporovat maximálně snahu odborníků o nalézání dalších metod, jak tyto problémy odstranit. Zcela bezpodmínečně je také nutné apelovat na politiky – poslance a senátory, zastupující občany naší země, aby tato témata při tvorbě legislativy a řízení státu neopomíjeli jako nedůležitá.

V neposlední řadě je pak na každém z nás, zda se bude osobně prát nejen za svá práva, ale nezůstane lhostejným i k právům druhých a nebude odvracet tvář, pokud bude vidět, že se někomu z jeho bližních děje jakákoliv nespravedlnost.

Proč hledat v ženách a mužích a v jejich vzájemných vztazích to, co je rozděljuje? Neměli by lidé v těchto interakcích hledat a nacházet spíše to, co ženu a muže spojuje, co mají společného? V čem jsou si podobní, ne-li stejní a na těchto zjištěních pak zakládat společné soužití a spolupráci? Říká se, že se blíží „věk ženy“. Co to však znamená?! Bude to znamenat krok vpřed, kterým se ženě bude prokazovat větší úcta a společenské postavení, které se konečně po staletích bezezbytku vyrovná postavení muže, nebo hrozí spíše krok zpět, kdy se sice ženě přiznají její plná práva, ale bude to na úkor práv mužů?

Chci věřit tomu, že ženy a muži, tvořící společnost, sami sebe nezklamou a budou dál kráčet společnou cestou vpřed ve vzájemné úctě a respektu.

Resumé

Ve své závěrečné bakalářské práci mám komparovat postoje žen a mužů k otázkám genderové problematiky.

První kapitola obsahuje teoretická východiska genderu, jeho definici, determinaci a konstrukci. Rozebírám zde i to, jak se člověk učí genderovým rolím, jak vznikají stereotypy, diskriminace a zda společnost může poskytnout rovné příležitosti ženám i mužům.

Druhá kapitola je stručným historickým přehledem vývoje emancipace a feminismu. Jednak jsem nastínila celkový pohled na historické události a ve dvou podkapitolách je zvláště popsán vývoj ve světě a u nás.

Ve třetí kapitole nazvané „Gender a rodinná a školní výchova“ objasňuji, jak lze výchovně působit na děti v otázkách genderové identity a učení se rolím ženy a muže v rodině i ve škole. Považuji tuto část za důležitou, protože rodina je prvotním socializačním činitelem v životě dítěte a ve škole stráví dítě značnou část svého dětství až do mladší dospělosti. Role pedagoga sehrává v genderové výchově velmi významnou roli.

V poslední části práce provádím samotný výzkum, pro který používám dotazník s polozavřenými otázkami s možností vyjádřit svůj osobní postoj. Zjišťuji názory žen a mužů na jednotlivé otázky genderové problematiky. Zajímá mně také mezigenerační rozdíl v názorech na tuto oblast života.

Resume

The main aim of my bachelor thesis was to compare male and female attitudes to gender issues. The first chapter deals with theoretical approaches to gender, its definition, determination and construction. On this place I also deal with how people learn their gender roles, how stereotypes and discrimination emerge and if the society can offer equal opportunities to both sexes.

The second chapter is a brief historical outline of the evolution of emancipation and feminism. It outlines the global view of the historical events and in two subsections I also described the development in the Czech Republic and abroad.

In the third chapter called "Gender in family and school education" I explain how one can educate children in gender identity and teach them roles of men and women in family education and in school education. I found this part important, since family is the primary social factor in the life of children and at schools children spend a considerable part of their lives from childhood to young adulthood. The role of an educator plays a crucial role in gender education.

In the last part I performed and described the above-mentioned research, which was done in a form of a questionnaire with semi-closed questions with possibilities of expressing personal opinions. I researched male and female opinions on specific questions of gender problems. I was also interested in intergenerational differences in opinions on this area of life.

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na srovnání postojů žen a mužů k otázkám genderové problematiky. Empirickou část práce uvozují teoretickými východisky, která objasňují, jak gender vzniká a jak ovlivňuje život lidí, jaké problémy na jeho základě mohou vznikat.

Výzkumem se snažím zjistit, jaké jsou názorové postoje žen a mužů na danou oblast zkoumání a následně je porovnávám. Zajímá mně také, zda existuje mezigenerační rozdíl v názorech a jestli je pouze nepatrný nebo naopak diametrálně odlišný.

Klíčová slova

Gender, genderové role, genderové stereotypy, pohlaví, socializace, diskriminace, genderová rovnost, rovné příležitosti, emancipace, feminismus, rodina, škola, výchova, sociální učení, sociální prostředí.

Annotation

This bachelor thesis is focused on a comparison of male and female approaches to gender issues. The empirical part is led in by a theoretical layout, which explains the origin of gender, the ways it influences human lives and what problems can evolve on its bases.

In the research itself I attempted to identify male and female opinions and attitudes towards gender, and I also attempted to compare them. I was also interested in comparing intergenerational differences in opinions and whether they were marginal or significant.

Key words

Gender, gender roles, gender stereotypes, sex, socialization, discrimination, gender equality, equal opportunities, emancipation, feminism, family, school, education, social learning, social environment

Literatura a prameny

1. ASKLÖF, Cecilia et al. *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů*. Vyd. 2. Praha: Institut pro místní správu, 2003 [i.e. 2005]. 63 s. ISBN 80-239-5908-5.
2. ATKINSON, Rita L. et al. *Psychologie. 2.*, aktualiz. vyd., V Portálu 1. Praha: Portál, 2003. xxii, 751 s. ISBN 80-7178-640-3.
3. BABANOVÁ, Anna, ed. a MIŠKOLCI, Jozef, ed. *Genderově citlivá výchova: kde začít?: příručka pro vyučující základních a středních škol, vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi*. Praha: Žába na prameni, 2007. 151 s. ISBN 978-80-239-8798-0.
4. BIRKENBIHL, Vera F. *Jak se učí chlapci a jak děvčata: rozdíly ve stylu učení, které byste měli znát: čtení a psaní s příklady, jak se učit*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2009. 111 s. ISBN 978-80-7311-110-6.
5. BOCK, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 381 s. Utváření Evropy; sv. 11. ISBN 978-80-7106-494-7.
6. EISLER, Riane Tennenhaus. *Číše a meč, agrese a láska, aneb, Žena a muž v průběhu staletí*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 329 s. ISBN 80-7106-095-X.
7. FIALOVÁ, Eva a kol. *Neviditelný problém: rovnost a diskriminace v praxi: sborník textů autorského kolektivu k problematice rovnosti a diskriminace v ČR*. [Praha]: Gender Studies, 2010. 68 s. ISBN 978-80-86520-30-8.
8. FIALOVÁ, Eva et al. *Dostaňte zákon na svou stranu: jak sladovat rodinu a práci?*. Praha: Gender Studies, 2010. 61 s. ISBN 978-80-86520-33-9.
9. FIALOVÁ, Eva, SPOUSTOVÁ, Ivana a HAVELKOVÁ, Barbara. *Diskriminace a právo: [diskriminace na základě pohlaví a rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce z pohledu práva]*. [Praha]: Gender Studies, 2007. 46 s. ISBN 978-80-86520-20-9.
10. HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
11. HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
12. JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 285 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2284-9.
13. JARKOVSKÁ, Lucie. *Rovné příležitosti dívek a chlapců ve vzdělání. 2.*, aktualiz. vyd. Brno: Nesehnutí, 2005. 25 s. ISBN 80-903228-6-7.
14. KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 183 s. Spektrum; 48. ISBN 80-7367-145-X.
15. KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2010. xv, 240 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-343-1.
16. KRAUS, Blahoslav et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

17. KRAUS, Blahoslav. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, 63 s.
18. KRAUS, Blahoslav. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006. 30 s.
19. KRÍŽKOVÁ, Alena et al. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 105 s. Sociologické studie = Sociological studies; 06: 14. ISBN 80-7330-112-1.
20. LENDEROVÁ, Milena, ed. et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 853 s. Česká historie; sv. 21. ISBN 978-80-7106-988-1.
21. MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *Rodina a práce: jak je sladit a nezbláznit se*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 157 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-615-5.
22. MÜLLER Michaela. *Rovné příležitosti pro muže a ženy – vývoj v České republice a ve světě*. UTB Zlín, 2009
23. OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6.
24. RADVAN, Eduard a VAVŘÍK, Michal. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009. 57 s.
25. REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. Andragogika. ISBN 80-86432-80-7.
26. RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.
27. ŘEHOŘ, Antonín. *Metodologie I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009. 74 s.
28. SINGEROVÁ, Eva. *Co se o ženách říká a jaká je pravda: 11 mýtů, které ženám dovedou znepríjemnit život*. Vyd. 1. Praha: Motto, 2000. 108 s. Populárně psychologická řada. ISBN 80-7246-045-5.
29. SMETÁČKOVÁ, Irena et al. *Na cestě k vlastní rodině: kapitoly z rodinné výchovy*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87110-12-6.
30. SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. a JARKOVSKÁ, Lucie, ed. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2006. 67 s. ISBN 80-903331-5-X.
31. SMETÁČKOVÁ, Irena, ed. a VLKOVÁ, Klára, ed. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2005. 191 s. ISBN 80-903331-2-5.
32. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 176 s. Studium. ISBN 80-7178-559-8.
33. SOKAČOVÁ, Linda, ed. *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006. 25 s. ISBN 80-86520-12-9.
34. SOMMEROVÁ, Olga. *O čem sní muži*. Vyd. 1. Praha: Slávka Kopecká, 2005. 366 s. ISBN 80-86631-34-6.

35. SOMMEROVÁ, Olga. *O čem sní ženy 1*. Vyd. 2. Praha: Sláfká, 2003. 210 s. ISBN 80-86631-03-6.
36. SOMMEROVÁ, Olga. *O čem sní ženy 2*. Vyd. 1. Praha: Sláfká, 2002. 255 s. ISBN 80-86631-02-8.
37. SOMMEROVÁ, Olga. *O čem sní ženy*. Praha: HAK, 2001. 210 s. ISBN 80-85910-35-7.
38. SOMMEROVÁ, Olga. *O čem ženy nesní 3*. Vyd. 1. Praha: Sláfká, 2004. 395 s. ISBN 80-86631-13-3.
39. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]*. Praha: Open Society Fund, 1999. 171 s. ISBN 80-238-4770-8.
40. ŠMÍDOVÁ, Iva, ed. *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy*. Brno: Trinub EU [i.e. Tribun EU], 2008. 90 s. IVRIS papers, ISSN 1803-0343
41. TUČEK, Milan, ed. a MANSFELDOVÁ, Zdenka, ed. *Současná česká společnost: sociologické studie*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 381 s. ISBN 80-7330-009-5.
42. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3.
43. VALDROVÁ, Jana et al. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN 80-903228-3-2.
44. VÍZDAL, František. *Základy psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008. 186 s.

Internetové zdroje

1. Radimská, R. Genderová odlišnost [online]. Socioweb. 20. 4. 1982 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z < <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=226&lst=120> >.
2. Simotová, T. Slovník pojmů [online]. Gender [cit. 2012-04-28]. Dostupné z < http://gender.webnode.cz/slovník-pojmu/productsbcm_581618/10/ >
3. Internetový zdroj [online]. Diskriminace [cit. 2012-04-28]. Dostupné z < <http://diskriminace.helcom.cz/co-je-diskriminace> >
4. Internetový zdroj [online]. Feminismus [cit. 2012-04-28]. Dostupné z < <http://www.feminismus.cz/historie.shtml> >

Seznam grafů, seznam tabulek

Seznam grafů

Graf 1	Zastoupení pohlaví ve věkových kategoriích	42
Graf 2	Ot. 3 Jaké hračky Ti rodiče kupovali?	43
Graf 3	Ot. 5 Jakým hračkám jsi dával/a přednost v dětství?	43
Graf 4	Dostal/a jsi někdy i hračku určenou typicky pro druhé pohlaví?	44
Graf 5	Ot. 4 Jaké hračky kupuješ/budeš kupovat své dceři nebo synovi?	45
Graf 6	Ot. 6 Jakým hračkám dávají/dávali Tvůj syn nebo dcera přednost?	45
Graf 7	Ot. 8 Dal/a jsi někdy své dceř nebo synovi hračku určenou typicky pro druhé pohlaví? 45	
Graf 8	Ot. 11 Koho bys označil/a ve své původní rodině jako tzv. „hlavu rodiny“ (rozhoduje o důležitých věcech)?	46
Graf 9	Ot. 12 Koho bys označil/a ve své současné rodině jako tzv. „hlavu rodiny“ (rozhoduje o důležitých věcech)?	47
Graf 10	Ot. 13 Koho bys označil/a ve své původní rodině jako tzv. „živitele rodiny“? 47	
Graf 11	Ot. 14 Koho bys označil/a ve své současné rodině jako tzv. „živitele rodiny“? 48	
Graf 12	Ot. 22 Souhlasíš s tradičním rozdělením rolí v rodině – že se stará o domácnost a děti, muž vydělává peníze?	48
Graf 13	Ot. 23 Myslíš si, že je lepší vychovávat děti k... ..	49
Graf 14	Ot. 24 Kdo myslíš, že by měl zůstat spíše s malým dítětem na rodičovské dovolené? 49	
Graf 15	Ot. 25 Myslíš si, že se muž dokáže postarat o domácnost a děti stejně dobře jako žena? 50	
Graf 16	Ot. 20 Všiml/a sis, když jsi chodil/a do školy, že by při výuce byli někteří žáci/žákyně na základě pohlaví zvýhodňováni?	50
Graf 17	Ot. 34 Myslíš si, že jsou ve vzdělávání uplatňovány principy rovných příležitostí? (při výběru volitelných předmětů, při volbě studijního oboru, při hodnocení školních výsledků,...).....	51

Graf 18	Ot. 21 Když jsi chodil/a do školy, preferoval/a jsi při výuce spíše učitele- muže nebo učitelku- ženu?	51
Graf 19	Ot. 33 Myslíš si, že by ve školách všech typů měli být pedagogové zastoupení rovnoměrně oběma pohlavími?.....	52
Graf 20	Ot. 27 Myslíš si, že snižuje hodnotu muže ve společnosti, když dá přednost rodině před kariérou?	52
Graf 21	Ot. 28 Myslíš si, že snižuje hodnotu ženy ve společnosti, když preferuje kariéru před rodinou?	53
Graf 22	Ot. 30 Myslíš si, že jsou obecně ženy diskriminovány na pracovním trhu z důvodu pohlaví?	53
Graf 23	Ot. 31 Myslíš si, že je rodič (žena nebo muž) na pracovním trhu diskriminován z důvodu péče o dítě?	54

Seznam tabulek

Tab. 1	Kontingenční tabulka – ot. 2 a 24 - ženy	54
Tab. 2	Kontingenční tabulka – ot. 2 a 24 - muži	55
Tab. 3	Kontingenční tabulka – ot. 2 a 27 - ženy	55
Tab. 4	Kontingenční tabulka – ot. 2 a 27 - muži.....	56
Tab. 5	Kontingenční tabulka – ot. 2 a 29 - ženy	56
Tab. 6	Kontingenční tabulka – ot. 2 a 29 - muži	56

Přílohy

A Důležité mezníky historie feminizmu a emancipačních hnutí

Feminismus ve světě

- 1776 - volební právo pro ženy v New Jersey - za 30 let opět zrušeno!
- 1789 - ženy v revoluční Francii rozhazují letáky s žádostí o volební právo
- 1809 - ve státě Connecticut má první vdaná žena poprvé právo sepsat závěť
- 1830 - vdovy ve Francii mají právo volit prostřednictvím svých zástupců
- 1836 - universita v Curychu jako první v Evropě začala přijímat ženy
- 1872 - ve Švédsku mohly ženy starší 25 let rozhodnout o svém sňatku bez svolení rodičů
- 1873 - Angličanky získaly právo rozhodovat o svém jmění, které přinesly do manželství
- 1889- první volební právo pro ženy na Novém Zélandě
- 1945 - tehdejší britská královna (dnešní královna - matka) jako první žena přijala diplom na universitě v Cambridge na slavnostní promoci spolu s muži
- 1977 - ve SRN zrušen předpis zaručující manželovi právo rozhodovat o zaměstnanosti své ženy
- 1971 - volební právo pro ženy ve Švýcarsku¹

Feminismus v ČR

- 1865 - Vojta Náprstek a Karolina Světlá zakládají Americký klub dam
- 1890 - v Čechách založena první dívčí střední škola (Minerva) v Rakousku-Uhersku
- 1897 - Filosofická fakulta University Karlovy poprvé přijala ženy jako řádné posluchačky 1880 - první česká lékařka Dr. -Bohumila Kecková dostudovala ve Švýcarsku medicínu
- 1921 - promovala první česká architektka - Petříková-Pavlíková, navrhovala mj. dům Českého klubu ženského Ve Smečkách 22 (dnešní Činoherní klub)
- 1900 - první ženy na UK směly studovat medicínu a farmacii
- 1903 - vznik Ženského klubu českého v Praze, centrum kulturního a osvětově politického života žen
- 1905 - vznikl Výbor pro volební právo žen
- 1912 - zvolena první žena poslankyní do Sněmu království českého - spisovatelka Božena Viková- Kunětická
- 1918 - ve Washingtonské deklaraci se objevuje zásada, že ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně naroveň mužům
- 1918 - ženy získaly volební právo
- 1920 - § 106 Ústavy Československé republiky stanovil, že výsady pohlaví se neuznávají²

¹ <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

² <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>

B Dotazník

1. Pohlaví

žena

muž

povinná otázka

2. Věková kategorie

18 – 30

31 – 60

61 a více

povinná otázka

3. Jaké hračky Ti rodiče kupovali?

typicky holčičí

typicky klučičí

oboje

Jiná odpověď:

povinná otázka

4. Jaké hračky kupuješ/budeš kupovat své dceři nebo synovi?

typicky holčičí

typicky klučičí

oboje

Jiná odpověď:

povinná otázka

5. Jakým hračkám jsi dával/a přednost v dětství?

typicky holčičím

typicky klučičím

obojímu

Jiná odpověď:

povinná otázka

6. Jakým hračkám dávají (dávali) Tvůj syn nebo dcera přednost?

typicky holčičím

typicky klučičím

obojímu

Jiná odpověď:

povinná otázka

7. Dostal/a jsi někdy i hračku určenou typicky pro druhé pohlaví?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

8. Dal/a jsi někdy své dceři nebo synovi hračku určenou typicky pro druhé pohlaví?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

9. Při dětských hrách jsi preferoval/a vrstevníky:

stejného pohlaví

opačného pohlaví

oboje

Jiná odpověď:

povinná otázka

10. Kdo byl (je) v rodině Tvůj vzor?

matka

otec

Jiná odpověď:

povinná otázka

11. Koho bys označil/a ve své původní rodině jako tzv. „hlavu rodiny“ (rozhoduje o důležitých věcech)?

matka

otec

Jiná odpověď:

nepovinná otázka

12. Koho bys označil/a ve své současné rodině jako tzv. „hlavu rodiny“ (rozhoduje o důležitých věcech)?

matka

otec

Jiná odpověď:

povinná otázka

13. Koho bys označil/a ve své původní rodině jako tzv. „živitele rodiny“?

matka

otec

Jiná odpověď:

nepovinná otázka

14. Koho bys označil/a ve své současné rodině jako tzv. „živitele rodiny“?

matka

otec

Jiná odpověď:

povinná otázka

15. Podílel/a ses jako dítě pouze na domácích činnostech, které tradičně přísluší Tvému pohlaví?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

16. Podílí se Tvoje dítě pouze na domácích činnostech, které tradičně přísluší jeho pohlaví?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

17. Který z Tvých rodičů se staral o Tvoje školní záležitosti? Chodil na třídní schůzky, dělal s Tebou domácí úkoly?

matka

otec

oba

Jiná odpověď:

povinná otázka

18. Kdo se stará/l o školní záležitosti Tvých dětí? Chodí na třídní schůzky, píše s nimi úkoly?

Já

partner/ka

oba

Jiná odpověď:

povinná otázka

19. Když jsi chodil/a do školy, byla výuka nebo její části děleny podle pohlaví?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

20. Všiml/a sis, když jsi chodil/a do školy, že by při výuce byli někteří žáci/žákyně na základě pohlaví zvýhodňováni?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

21. Když jsi chodil/a do školy, preferoval/a jsi při výuce spíše učitele - muže nebo učitelku - ženu?

ženu

muže

Jiná odpověď:

povinná otázka

22. Souhlasíš s tradičním rozdělením rolí v rodině – žena se stará o domácnost a děti, muž vydělává peníze?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

23. Myslíš si, že je lepší vychovávat děti k:

tradičním rolím ženy a muže

rovnocennému partnerství

Jiná odpověď:

povinná otázka

24. Kdo myslíš, že by měl zůstat spíše s malým dítětem na rodičovské dovolené?

matka

otec

Jiná odpověď:

povinná otázka

25. Myslíš si, že se muž dokáže postarat o domácnost a děti stejně dobře jako žena?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

26. Myslíš si, že se žena dokáže uplatnit v profesním životě stejně dobře jako muž?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

27. Myslíš si, že snižuje hodnotu muže ve společnosti, když dá přednost rodině před kariérou?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

28. Myslíš si, že snižuje hodnotu ženy ve společnosti, když preferuje kariéru před rodinou?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

29. Vadilo by Ti, kdyby měl/a Tvůj partner/partnerka vyšší plat než Ty?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

30. Myslíš si, že jsou obecně ženy diskriminovány na pracovním trhu z důvodu pohlaví?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

31. Myslíš si, že je rodič (žena nebo muž) na pracovním trhu diskriminován z důvodu péče o dítě?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

32. Myslíš si, že by zaměstnavatelé měli vycházet zaměstnancům (mužům i ženám) vstřícně při sladění rodinného a pracovního života?

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

33. Myslíš si, že by ve školách všech typů, měli být pedagogové zastoupeni rovnoměrně oběma pohlavími?

ano

ne,

preferuji v roli pedagoga ženu

ne, preferuji v roli pedagoga muže

Jiná odpověď:

povinná otázka

34. Myslíš si, že jsou ve vzdělávání uplatňovány principy rovných příležitostí? (při výběru volitelných předmětů, při volbě studijního oboru, při hodnocení školních výsledků, ...)

ano

ne

Jiná odpověď:

povinná otázka

35. Vadilo by Ti, kdyby měl Tvůj partner/partnerka vyšší vzdělání než Ty?

ano

ne

Jiná odpověď: